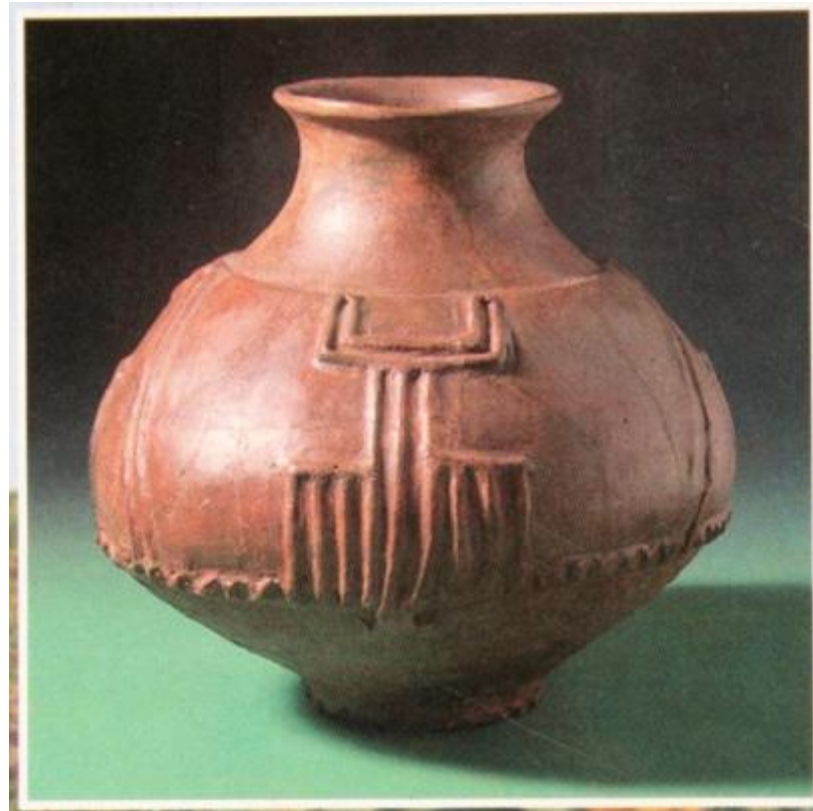

Kora bronzkor

2800/2700–2000/1900 BC

Kora bronzkor 1–2

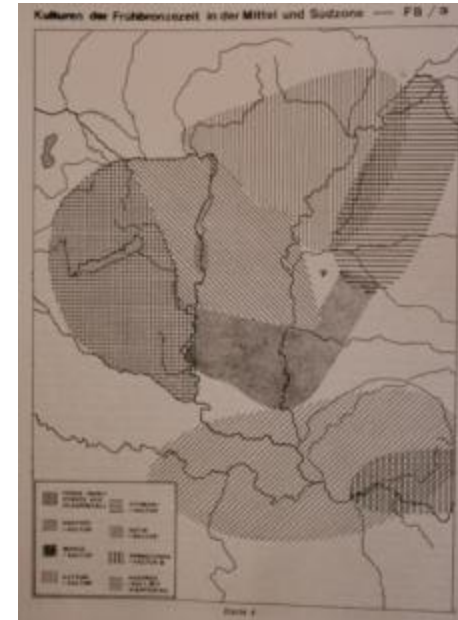
ma élő kronológiai szisztémák

- Korai kutatástörténet:
 - Baden-kultúra
 - Zók-Vučedol-kultúra
 - Tószegi kultúrák (Nagyrév, Hatvan, Perjámos, Füzesabony)

- Bándi Gábor:
 - Pécs-Nagyárpádi ásatási megfigyelések alapján
 - Korabronzkor 1: Somogyvár kultúrkör egyidős a makói csoporttal, mely utóbbi a Siótól délre nem terjed el, ott a Vučedol C és a Somogyvár található ez időben
 - Kora bronzkor 2: Továbbélő Somogyvár-Vinkovci (északi határa továbbra is a Sió), Nagyrév-Harangedény-Csepel csoport
 - Bándi G.: Die Beziehungen der südunganländischen frühen Bronzezeit zum Gebiet der Unteren Donau MFMÉ 1966-67/2 (1968) 71–78
 - Bándi G.: Remarks on the history of research into the „Vučedol Problem” Alba Regia 8–9 1967–68 (1968) 23–33
 - Bándi G.: A Dunántúl korabronzkori civilizációjának kialakulásáról. Savaria 9–10 (1975–76) 1980 81–92.
 - Bándi G.: Über die Entstehung der frühbronzezeitlichen Zivilization. MittArchInst. Beiheft 2 (1981) 21–27.

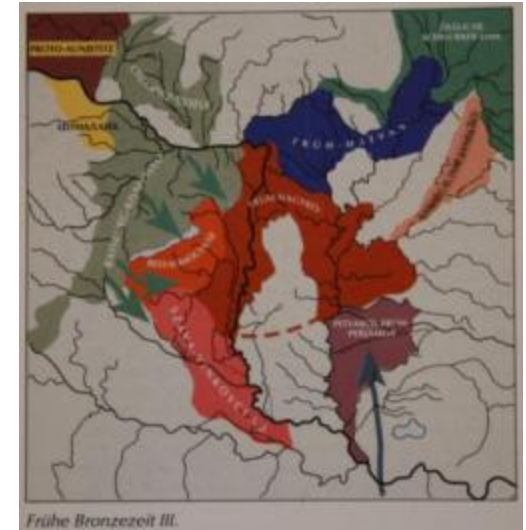
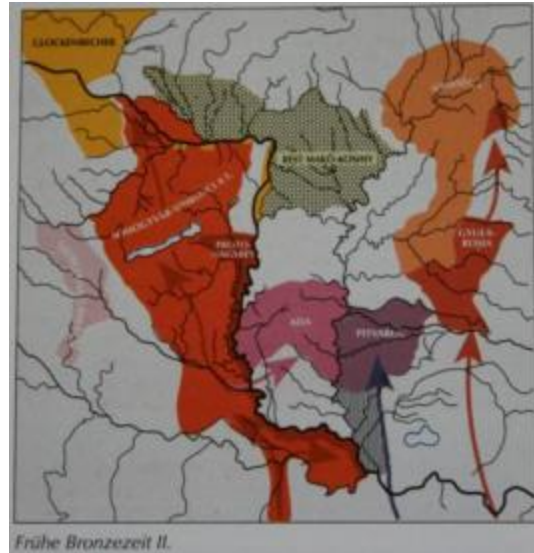
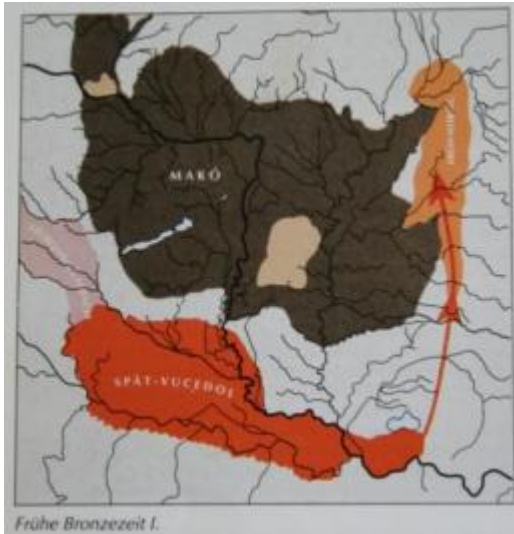

- Ecsedy István:
- Száva, Lánycsók, Zók-Várhegy ásatások
- Post-Vučedol I: Makó-Kosihy-Čaka a Dunántúl északi részén létezik csak, a Balaton felvidékig a Somogyvár-Vinkovci kultúra él ezzel egyidőben
- Post-Vučedol II: A Somogyvár-Vinkovci a Kisalföld és a Fertő tó vidékéig előretör, de az északkelet Dunántúlon a Sió-Sárvíz vonaláig visszazsorul a korai nagyrévi kultúra miatt. Pitvaros, Nyírség
- Ecsedy I.: Excavation at Lánycsók in 1976 (Preliminary Report). — Ásatás Lánycsók-Égetthalom lelőhelyen (Előzetes jelentés). JPMÉ 22 1977 (1978), 119–135
- Ecsedy I.: bronzkori leletek Lánycsókról. — Bronzezeitliche Funde aus Lánycsók. JPMÉ 24 1979 (1980) 95–112.
- Ecsedy I.: Die Siedlung der Somogyvár-Vinkovci Kultur bei Szava und einige Fragen der Frühbronzezeit in Südpannonien. — A Somogyvár-Vinkovci kultúra szavai települése és a délunántúli korabronzkor néhány kérdése. JPMÉ 23 (1979) 67–136.
- Ecsedy I.: Ásatások Zók-Várhegyen (1977–1982). — Excavation at Zók-Várhegy (1977–1982). JPMÉ 27 (1982) 1983, 59–105.
- Ecsedy I.: Őskori leletek Dunaszekcső-Várhegyről. — Prehistoric Finds from Dunaszekcső-Várhegy. JPMÉ 29 1984 (1985) 89–125.

- A fentebbiek alapján: Kalicz— Kalicz-Schreiber 1984, 1997
- Kora bronzkor 1: Makó-Kosihy-Čaka-kultúra, Somogyvár-Vinkovci-kultúra (határ a Sárvíz-Fertőtó vonal)
- Kora bronzkor 2: Somogyvár-Vinkovci II, korai nagyrév, Harangedény-Csepel csoport, Nyírség, Pitvaros
- Kora bronzkor 3: Hatvan, Ottomány, Maros, késő Nagyrév, Kisapostag
- Kalicz –Schreiber R.: A Somogyvár-Vinkovci kultúra dél-észak irányú közvetítő szerepe a korabronzkorban. — Die Vermittlungsrolle der Somogyvár-Vinkovci-Kultur in der bronzezeit. BudRég 28 (1991) 9–43.

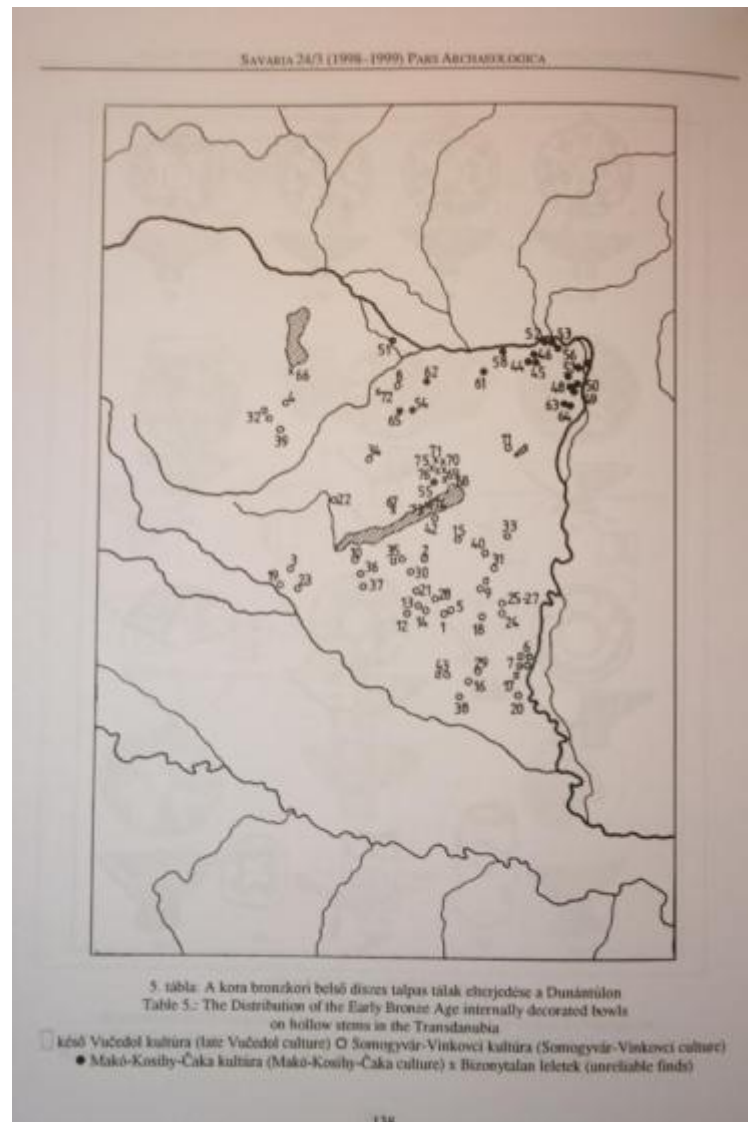
Bóna I.: Bronzezeit in Ungarn 1992

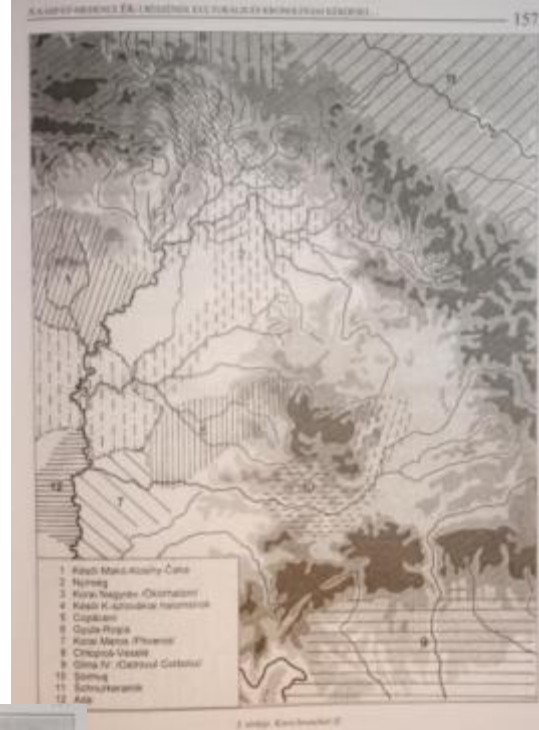
- Kora bronzkor 1: Makó-Kosihy-Čaka-kultúra, késői Vučedol
- Kora bronzkor 2: Somogyvár-Vinkovci, Proto-Nagyrév, Makó az alföld északi területein, nyírség, Pitvaros, Somogyvár-Ada, somogyvár-Gyula-Roşia
- Kora bronzkor 3: továbbélő Somogyvár-Vinkovci csoportok a Balatontól délre, Kisapostag, korai Nagyrév, késői Nyírség, Hatvan, Pitvaros-Perjámos

Kulcsár G.: A Kárpát-medence kora bronzkori problémái a Makó-Kosihy-Čaka- és a Somogyvár-Vinkovci-kultúra időszakában. Doktori disszertáció 2002

- Kora bronzkor 1a: Vučedol C, Makó-Kosihy-Čaka-kultúra
- Kora bronzkor 1b: Makó-Kosihy-Čaka-kultúra, Somogyvár-Vinkovci-kultúra, Nyírség kialakulásáért felelős mozgások
- Kora bronzkor 2: Nyírség, somogyvári elemekkel színezett késői Makó, Somogyvárral rokon csoportok: Ada, Gyula, Roşia

Dani J.: A Kárpát-medence ÉK-i részének kulturális és kronológiai kérdései a kora bronzkor időszakában. — Cultural and chronological Question concerning the N-E Part of the Carpathian Basin in the Early Bronze Age. MOMOS I (2001) 129–161

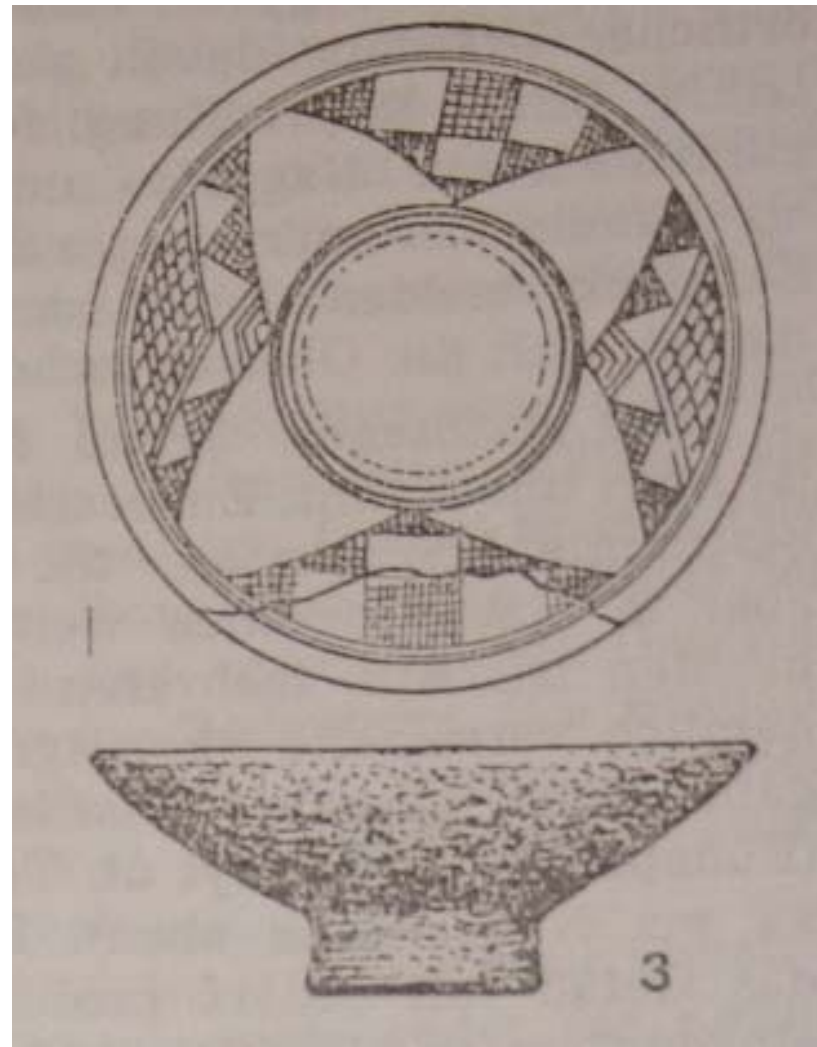
- Ajánlott irodalom:
- Figler A.: Die Fragen der Frühbronzezeit in Nordwest-Transdanubien. — Északnyugat-Dunántúl korai bronzkorának kérdései. Zalai Múzeum 5 (1994) 21–38.
- Figler A.: Adatok Győr környékének bronzkorához. Bronzkori kultúrák győr környékén. — Angaben zur Bronzezeit in der Umgebung von Győr. Bronzezeitliche Kulturen in der Umgebung Győr. Acta Musei Papensis 6 (1996) 7–29.
- Kalicz-Schreiber R.: Siedlungsfunde und ein Brandgrab der frühbronzezeitlichen Makó Kultur in Budapest. — A korabronzkori Makó-kultúra telepeleletei és hamvasztásos sírja Budapesten. Zalai Múzeum 5 (1994) 39–59
- Csányi M.: Újabb adat Kelet-magyarországi kora bronzkorunkhoz. — New data to the Early Bronze Age of East Hungary. Tisicum 9 (1996) 45–75.
- Kulcsár G.: A Kárpát-medence kora bronzkori problémái a Makó-Kosihy-Čaka- és a Somogyvár-Vinkovci-kultúra időszakában. Doktori disszertáció 2002
- Kulcsár G.: Adatok a Dél-Alföld kora bronzkori történetéhez (Hódmezővásárhely-Barci-rét kora bronzkori települése 1). In.: Látták Trója kapuit. Bronzkori leletek a Közép-Tisza vidékéről. Gyulai Katalógusok 3. Szerk.: Havassy P. Gyula 1997, 13–56.
- Dani J.: A kora bronzkori Nyírség-kultúra települései Polgár-határában. — Siedlungen der Frühbronzezeitlichen Nyírség Kultur in der Umgebung von Polgár. DDMÉ 1997–1998 (1999) 49–128.
- Dani 1998: Die Urnengräber der Makó-Kultur aus Komitat Hajdú-Bihar (Ostungarn). BMA 8 (1998) 55–66.
- Dani, J.: Neue Beiträge zu den Bestattungen der Nyírség-Kultur. — Újabb adatok a Nyírség-kultúra temetkezéséhez. JAMÉ 37–38 (1995–1996) 1997 51–71.
- Koós J.: Grabungen auf neueren Fundstellen der Makó-Kultur in Nordostungarn. BMA 8 (1998), 7–30.
- Koós J.: Újabb adatok a kora bronzkori Makó-kultúra elterjedéséhez és időrendjéhez Északkelet-Magyarországon. — Neuere Angaben zur Verbreitung und zur Chronologie der Makó-Kultur in Nordostungarn. HOME 37 (1999) 103–128.
- Bondár M. – D. Matuz E. – Szabó J J: Rézkori és kora bronzkori településnyomok Battonya határában. – Kupfer und Bronzezeitliche Siedlungsspuren in der Gemarkung von Battonya MFMÉ – StudArch IV (1998) 7–35
- Tóth K.: A késő rézkor és a kora bronzkor emlékei Kiskunfélegyháza-Kővágóéren. MKBKM 1995–1996 (1997) 55–59.
- Tóth K.: Kora bronzkori leletek Bács-Kiskun megyéből. — Frühbronzezeitliche Funde im Komitat Bács-Kiskun. MFMÉ–StudArch 4 (1998) 55–80.
- Szatmári I.: Adatok a kora bronzkori makói kultúra kérdéséhez. — Beiträge zur Frage der Frühbronzezeitlichen Makó-kultur. Savaria 24/3 (1998–1999) 1999, 141–152.
- Szatmári I.: Beiträge zur frühbronzezeitlichen Geschichte von Nordostungarn (Siedlungsspuren der Makó- und Nyírség-Kultur in Tiszalúc-Sarkad (Kom. Borsod-Abaúj-Zemplén). — Adatok Északkelet-magyarország kora bronzkori történetéhez. A Makó és a Nyírség kultúra településnyomai Tiszalúc-sarkadon. JAMÉ XLI (1999) 59–99.
- Tóth K.: Kora bronzkori temetkezések Szeged-Kiskundorozsma határában. – Frühbronzezeitliche Bestattungen in der Gemarkung von Szeged-Kiskundorozsma. MFMÉ– StudArch 8 (2002) 31–75
- Tóth K.: A kora bronzkor kutatásának helyzete Magyarországon. — Die Lage der Frühbronzezeitforschung in Ungarn. JAMÉ XLV (2003) 65–111
- Kürti B: 192. Kiszombor, Nagyszentmiklósi út. Régészeti kutatások Magyarországon 2000. 2003, 163–164
- Kulcsár G.: Die Makó-Kosihy-Čaka Kultur im Spiegel einiger Bestattungen. Anteus 25 (2002) 441–465.
- Némethi J. – Dani J.: Néhánykora bronzkori sír az Érmellékről (Románia) és a Nyírségből (Magyarország). Adalékok ÉK-Magyarország és ÉNy-Románia kora bronzkorához. Some Early Bronze Age graves from the Érmellék (Romania) and Nyírség (Hungary). Some data on the Early Bronze Age of Northeast Hungary and Northwest Romania. JAMÉ XLIII (2001) 95–126.
- Bondár M.: Adatok a Délnyugat-Dunántúl kora bronzkori kutatási problémáihoz. — Contribution to the research problems of the Early Bronze Age in Southwest-Transdanubia. Zalai Múzeum 10 (2001) 67–79.
- Tóth K.: A kora bronzkor kutatásának helyzete Magyarországon. — Die Lage der Frühbronzezeitforschung in Ungarn. JAMÉ 45 (2003) 65–111.

Makó-Kosihy-Čaka- kultúra

preReinecke

Kulcsár: 2800/2700-2500/2300 BC

Dani: 2600/2500-2400-2300 BC

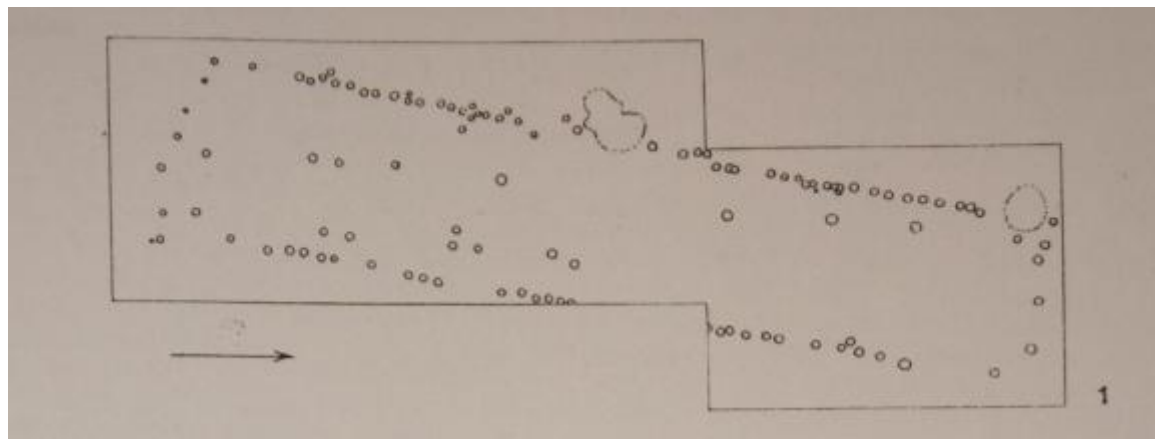
Kutatástörténet

- Első összefoglalásai:
- Bóna, I.: The peoples of southern origin of the Early Bronze Age in Hungary. I–II. Alba Regia IV–V (1963–64) 1965, 17–63.
- Kalicz N.: Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn. ArchHung 45 (1968).
- Makó-Vöröskereszt (Banner J.: Újabb adatok a zóki kultúra elterjedéséhez. — Neuere Beiträge zur Verbreitung der Zóker Kultur. Dolg 15 (1939) 73–92.
- Dél-szlovákiai Čaka (cseke) temetkezés és települési nyom
- Ipoly völgyi Malé Kosihy (Ipolykiskeszi) településrészlet
- Vladár J.: Zur Problematik der Kosihy-Čaka-Gruppe in der Slowakei. SlovArch 14 (1966) 245–336
- Tompa, Patay: Vučedol-zóki kultúra
- Kalicz 1968: Zóki kultúra: Makó-csoport, Nyírség-csoport, Vučedol-csoport
- Patay Pál 1970-es évek végén 80-as évek elején Tiszalúc-Sarkadi ásatásai alapján Kalicz felbontotta a zóki kultúrát három időhorizontra Zárt egymással nem keveredő leletanyag makó és nyírség gödörkből, egymásutánosság
- (Hasonló a helyzet a polgár környéki ásatásokon is)
- Kalicz N.: Neue Aspekte über die Chronologie der Nyírség-Gruppe. SlovArch 29 (1981) 67–74
- 1, Vučedol-kultúra
- 2, Makó- és Somogyvár-Vinkovci kultúra
- 3, Nyírség kultúra
- A kutatásban mind a mai napig két nézet létezik
- 1, Kalicz – Kalicz-Schreiber: a fenti
- 2, Bóna:
- Korabronzkor 1: késő Vučedol- és Makó-kultúra,
- Korabronzkor 2: késő Makó-, Somogyvár-Vinkovci- és Nyírség-kultúra
- Köztes: Kulcsár
- Eredet:
- Érvek a Baden-kultúra közvetlen szerepére a Makó-kultúra kialakulásával kapcsolatban
- –hamvasztásos temetkezés
- –települési tömb nagyjából azonosága
- –egyes lelőhelyeken a késő badeni és a korabronzkori rétegek között nincs steril réteg
- Ellenérvek:
- –leletanyagban nincs kapcsolat
- –más települési struktúra

Elterjedés

- Dél Morvaország, Dél-Szlovákia, Nyugat-románia — Érmellék, Bánát
- Keleti területek
- Tisza bal partján, Polgár környékén zárt települési objektumok (Polgár-Nagy Kasziba, Polgár-Király-érpart: Makó telepek, Polgár-Kengyel-köz Nyírség kultúra)
- Ettől keletebbre nem ismertek telepobjektumok
- Északnyugat Romániából, az Érmellékről temetkezések kerültek elő: Érmihályfalva (Valea lui Mihai-gara), Mezőfény (Foieni-Fântâna Pășune), Piskolt (Pișcolt-Nișipăre)
- Korabronzkor 1: Makó-kultúra, korabronzkor 2: Nyírség-kultúra
- Dél-délkeleti területek
- Temes völgy-Arad-Battonya-Mezőgyán-Gáborján-Érmellék (Ecsedi láp)
- Néhány Csongrád megyei lelőhely: Csongrád-Saroktanya, Jánosszállás-Katonapart, Hódmezővásárhely-Barci-rét, -Solt-Palé, Szakálhát, Gorzsa, Magyarcsanak-Bökény
- Tápéi két nyéllukas balta és kis lapos vésőből álló leletgyűttes
- A déli területen biztosan kimutatható egy erős késő Vučedoli hatásokat mutató korai fázis, és a korabronzkor 1 végén dél-dunántúli, szerémségi hatás mutatható ki: fiatalabb makó együttesek. Somogyvár-Vinkovci kapcsolatok, esetleg betelepülés
- Eredmény. Ada-csoport, korai Nagyrévi kultúra kialakulása
- Észak-Békésben már Nyírség kultúra folyamatos térnyerése van ebben az időpontban
- Nyugat-romániában a kora bronzkor 2 idején a Roșia-csoport lelőhelyei találhatóak
- Bács-Kiskun-megye ilyen korú leletanyagait Tóth Katalin foglalta össze
- Észak és Közép-Alföld
- Tiszalúc-Sarkad: időbeli egymásutánosság
- Oszlár: Nyírség típusú bögre Makó gödörből, egyidejűség
- Északalföldi korabronzkor 2-re datálható makói jelenlét
- M3 lelőhelyek: Gelej, Mezőkeresztes, Oszlár-Nyárfaszög (20 gödör, 4 temetkezés), Mezőkövesd-Mocsolyás
- Kompolt –Kistér, somogyvári típusú korsóval-kési makó (Gogáltan F: A bronzkori lelőhely értékelése. Heves megyei régészeti közlemények 1999, 171–178),
- Kál-Legelő (Kulcsár G. – Szabó J. J.: A kora bronzkori Makó-Kosihy-Čaka-kultúra temetkezései Kál-Legelő III lelőhelyen (Heves megye). — The graves of the Makó-Kosihy-Čaka culture at site Kál-Legelő III. Ősrégészeti Levelek – Prehistoric Newsletter 2 (2000) 31–43.
- Salgótarján-Baglyas, -Pécskő, Piliny-Várhegy, hegyvidéki lelőhelyek, nincs kapcsolat a hatvani kultúrával
- Bp környéke: Kalicz-Schreiber R. kutatómunkája: 12 lelőhely, Bp-Aranyhegyi úti temetkezés
- (Kalicz-Schreibet 1994)
- Néhány barlangi lelőhely is
- Fejér megye Makó- és Somogyvár-Vinkovci elterjedési és érintkezési területének esetleges határzónájának meghatározása
- Tolna, Somogy és Baranya megyékben a Makó-kultúrákhoz sorolható leletanyag nem nevezhető meg.
- Zala megyében sem mutatták ki a kultúra jelenlétét, Vas megyében csak néhány szórvány anyag ismert
- A Nyugat-dunántúl peremén a korabronzkor 1 fázisában szintén késővučedol jellegű leleteket korai Somogyvár-Vinkovci lelettel együtt: Sé-malomi dűlő és Ostffyasszonyfa
- Kisalföld
- Korabronzkor 2 elején a Makó kultúrát a Somogyvár-Vinkovci kultúra követi
- Nagy a tipológiai azonosság a makói és somogyvári leletek között
- Majd a korabronzkor 2 végén és 3 elején átmeneti fázis: Proto-kisapostag
- Szlovákia: Nyitra és a Garam völgye, Zsitva és Ipoly alsó folyása
- Alsó-Ausztria, Burgenland postvučedol lelőhelyek kulturális besorolása problémás
- Délkelet-Morvaország: szórványos nyomok

Települések

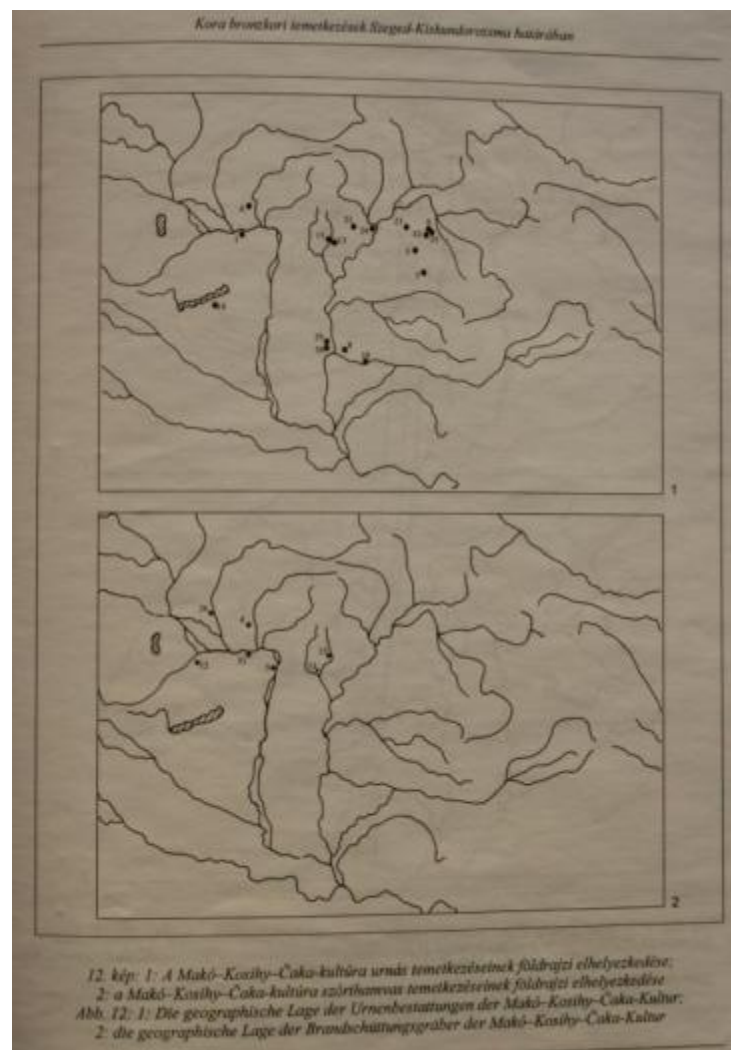
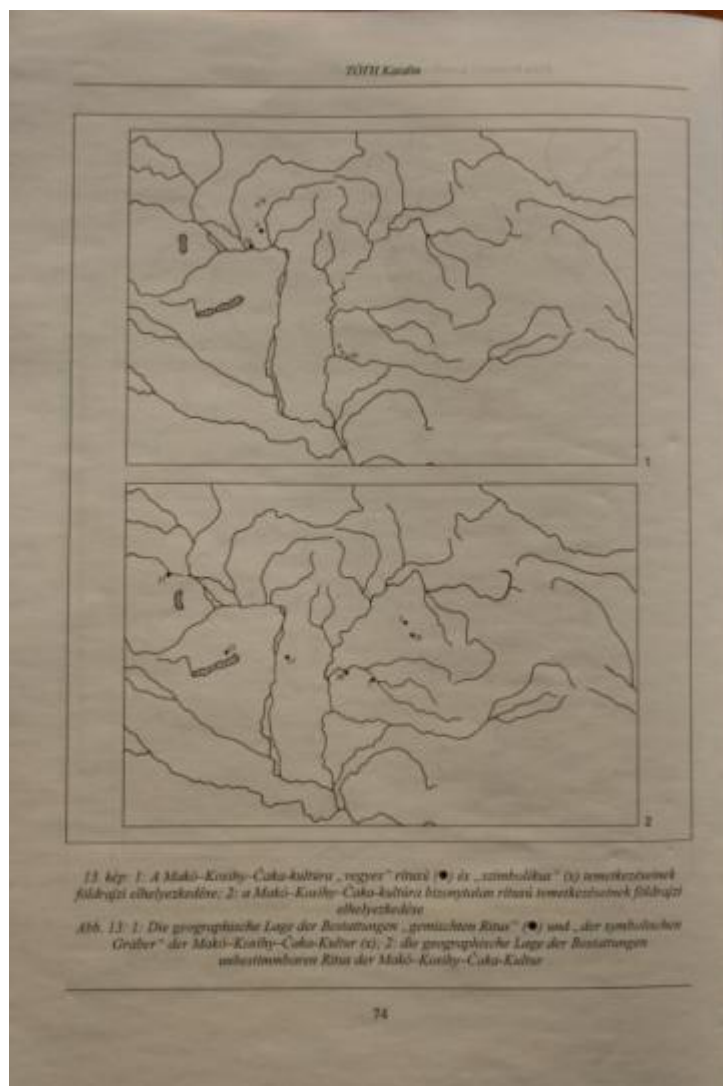
- Szórt, kisebb települési magokból álló, feltehetően állandó helyzetváltoztatásra berendezkedett népesség
- 1-5 gödör:
- Jánosszállás-Katonapart (Kürti B.: Újabb adatok a Dél-Alföld kora bronzkorához. — Neuere Angaben zur Frühbronzezeit der Süd-Tiefebene. MFMÉ 1971–72 (1974) 29–51.
- Tiszakürt-Homki szőlők Csányi M.: Újabb adat kelet-magyarországi kora bronzkorunkhoz (Teleprészlet Tiszakürt határában). — New data of the Early Bronze Age of East Hungary. Tisicum 9 (1996) 45–75.
- Tiszalúc-Sarkad
- 12 gödör:
- Csongrád-Saroktanya (Gazdapusztai Gy.: Korabronzkori lakótelep csongrádon. ArchÉrt 93 (1966) 241–248.
- Tarnabod (Kalicz N.: A kora bronzkori Makó-kultúra két települése Heves megyében. — Zwei Siedlungen der frühbronzezeitlichen Makó-Kultur im Komitat Heves. Agria 34 (1998) 5–32.
- 20 gödör: Oszlár-Nyárfaszög Koós
- Eddig három nagy méretű cölöpszerkezetes épület:
- Csongrád-Vidresziget 37x7 m G. Szénászky J.: Kora bronzkori leletek Békés megyéből. — Frühbronzezeitliche Funde aus dem Komitat Békés. ArchÉrt 114–115 (1987-88) 141–155.
- Abda-Hármasok 15x5 (Figler 1996)
- Tatabánya-Dózsakert Cseh J. – Vékony G.: Tatabánya-Dózsakert. Régészeti kutatások Magyarországon 1999. 2002, 253–254.
- Szeged-Kiskundorozsma-Subasa: két párhuzamos cölöpsorból álló fahíd
- Kiskundorozsma-Hosszúhát: 500 gödörből álló oszlopsor (paliszád)
- Kutak
- Csengele-Fecskés Balogh Cs. – Türk A.: 118. Csengele-Fecskés. Régészeti kutatások magyarországon 2003. 2004, 199
- Csongrád-Sertéstelep Tóth K.: Kora bronzkori településrészlet Csongrád határában. — Ein frühbronzezeitliches Siedlungsdetail in der gemarkung von Csongrád. MFMÉ – StudArch 7 (2001) 25-36.
- Telepek sűrűsödése: Idézett Hódmezővásárhely környéki települések: rövid életű, gyorsan változó helyű települések
- Változatos életkörülményekhez alkalmazkodó, állandó mozgásban levő, labilis-szórt települési szerkezetű és bizonytalan gazdasági hátterű kultúra
- Nem nagyállattartó

Temetkezések

- Kb 50-55 az ismert temetkezések száma
- 1–3. max 10 sír egy helyen
- Piskolt 7 sír, Kál-Legelő III két kisebb sírcsoportban 6 sír
- Telepjelenségekkel keverten: Bp Aranyhegyi út több gödör és 1 sír
- Kompolt-Kistér 1 gödör 2 sír
- Oszlár, 20gödör, 4 sír
- Caka 5 gödör, 3 sír – patak választotta el a telepet és a sírokat
- Tellek alján feltárt sírok: Gáborján-Csapszékpart, Jászdózsa-Kápolnahalom
- Ált hamvasztásos és urnás, de az korszak végén (korabronzkor 2: nyitott idegen elemekkel gazdagodó időszak) szórthamvas és csontvázas is
- Urnás – a szerényebb edénymelléklet a jellemző 1–5 edény, a Dunától keletre jellemzőbb
- Szórthamvas – északi területen jellemzőbbek és a Dunától nyugatra, 1 edény, 4-5 edény, 7-9 edény, Bp-Aranyhegyi út, 12-13 edény
- A magas edényszámú sírokban a kis füles bögrék és korsók több példánya is megjelenik, ez a fiatal Makó, somogyvár-Vinkovci kapcsolataival függ össze (Bp és Jászdózsa)
- Ez a fiatal időszak : kompolt, Tata-Tófark, Bp, Kajárpéc, caka, ezek a temetkezések a makó alapformák közé nem sorolt füles korsókat és bögréket is tartalmaznak
- Σ szórthamvas sírok ált nyugaton és a fiatal makóra utaló leletekkel
- Szimbolikus
- Zsugorított scontvázas: Debrecen-Elep, Tarnazsadány, Tiszacsege
- Urnás és szórthamvas keveredése: Caka, Kompolt-Kistér

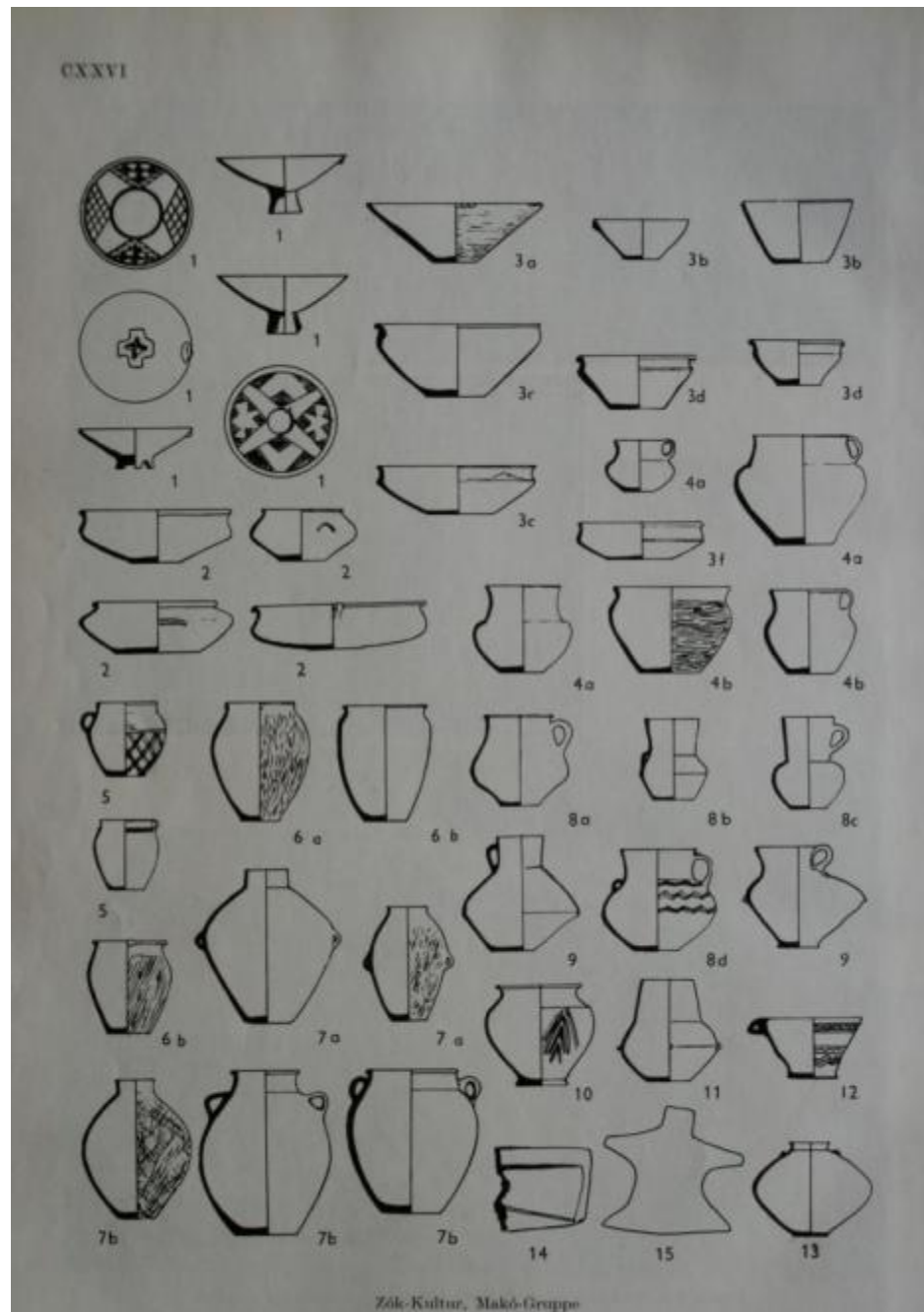
Tóth K.: Kora bronzkori temetkezések Szeged-Kiskundorozsma határában. – Frühbronzezeitliche Bestattungen in der Gemarkung von Szeged-Kiskundorozsma. MFMÉ– StudArch 8 (2002) 31–75
magyarországi temetkezések katalógusával

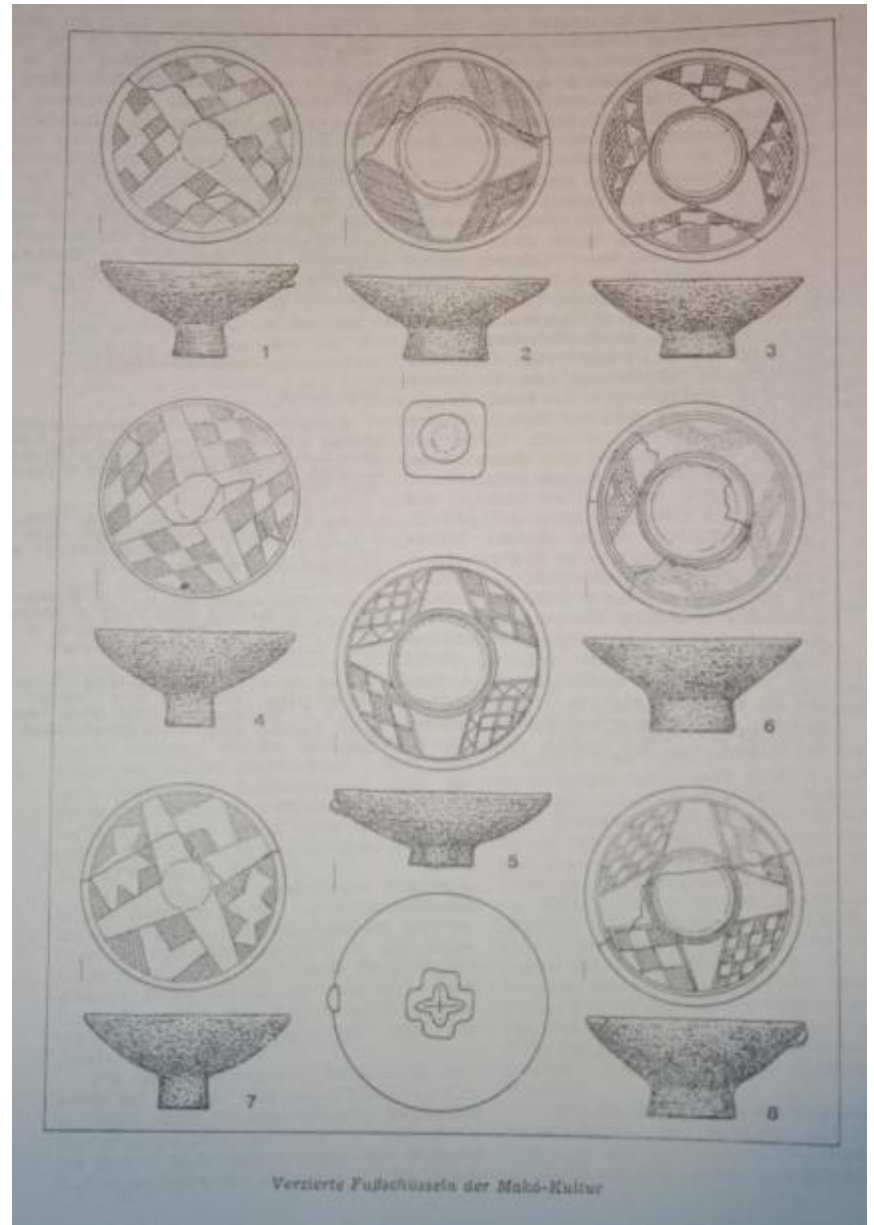
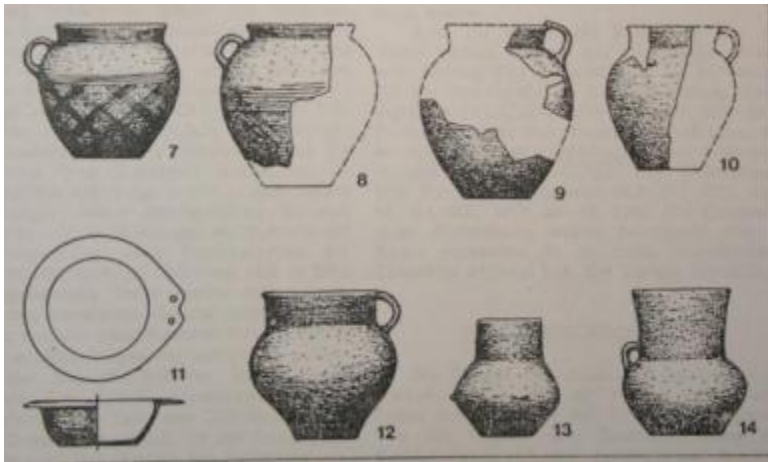
- Nem tartozik az alap formakincshez: füles poharak, füles korsók és bögrék, asszimmetrikus fülű edények — ezek a déli Somogyvár-Vinkovci körrel mutatnak hasonlóságot
- Konkrét népeségmozgásokat is feltételezünk a kora bronzkor 2. elején
- Alapforma:
- Bögrék, korsók: Enyhén tölcseres nyakú, nyomott kettős kónikus testű, öblös vállú forma, egy füle a peremet a vállal köti össze
- alapforma + hosszabb nyak + nyúltabb test
- čakai hosszú nyakú példányok
- Fületlen edények
- tálak
- duzzadt peremkiképzés
- több forma kapcsolódhat hozzá a fordított csonkakúpostól a gömbszeletformáig, nyakrésszel vagy anélkül
- bikónikus testű tálak, szintén duzzadt peremmel, rövid nyakkal, vállán félhold alakú bordadísszel illetve hármás bordával
- mély tálak, tálfazekak: ua a forma mint a bögrénél csak más a proporció
- díszek-általában a vállon: egyenes, rövid bordadisz, félhold alakú bordadísszel, hármás bütyökdisz, ujjbenyomással vagy bevagdalással tagolt rövid borda
- belső díszes talpas tálak:
- Vučedol-, Makó-Kosihy-Čaka- és a Somogyvár-Vinkovci-kultúrák jellemző edénytípusa
- Korszakjelző szerep, mint a nyéllyukas balták
- A tálrész négy egyenlő oldalú háromszögre osztják, és ezeket további belső díszítéssel látják el, a szembenlevő háromszögek díszítése általában azonos
- Uralkodó a csillagmotívum és a saktáblaminta/kihagyásos minta/sávminta/hálóminta
- A kultúra legjellegzetesebb típusa
- Temetkezésekben és telepeken is megjelenik
- Legjellemzőbb, hogy a tálak belseje díszített, a perem a külső tálrész és a talprész díszítése ritka míg a SV-ban egyenlő arányban oszlik meg a díszítés a felületeken
- A legkorábbiak a Makó kultúra területén a keresztalpas tálak, e tálak esetén a legszorosabb a kapcsolat a késő vucedoli körrel
- Általános jellemzők:
- Csak belső díztés
- Csillagmotívum
- A csillagmotívumot alkotó háromszögek saktáblaminta/kihagyásos minta/sávminta/hálóminta díszítése
- Négyszögletes üreges talp, kerek üreges talp
- A Dunától keletre Kelet-Dél-Alföldön e tálak alapján kimutatható egy erős Vucedoli hatásokat mutató korai periódus
- Ugyenezen a területen a fiatal periódus is igen jellegzetes déldunántúli SV hatásokat mutat (Csongrád-Vidrepart, Hódmezővásárhely-Gorzsa)
- Az észak alföldön az SV hatás mellett korai nagyrévi és nyírségi hatások jelentik a fiatal periódus leválasztásának a lehetőségét
- Fiatal makói lelőhelyek, SV jellegű anyaggal
- Kompolt-Kistér
- Kunpeszér-Sinai-hegy SV palackedénnyel
- Fazekak
- Enyhén kihajló perem, rövid ívelt, simított nyak, öblös váll és test
- Erősen lencseszerűen megvastagodó perem, kihajló gallérszerűen ráhajtott perem, erősen kihajló bevagdossott peremív
- Egyfülű, kétfülű változat, a fül a peremtől a vállig ível
- Seprűzött felület, fröcskölt durvított felület
- Vállrészen bütykök vagy plasztikus bordadisz
- Amfórák
- Hengeres nyakú, öblös vállú tojástartestű amfóra, hasvonalon 2–4 szalagfüllel
- Széles szájú, nyomottabb típus, a fülek a vállon és a nyakhajlatban találhatók
- A vállon ülő fülek ebben az időszakban csak a Makó-kultúrában jelennek meg.
- A késővucedoli körhöz kapcsolódnak
- Pácedény, szűrő, kocsikerék modell, agyagkanál
- Aszkosz: Sövényháza/Rábé-Ankasziget

Típusok

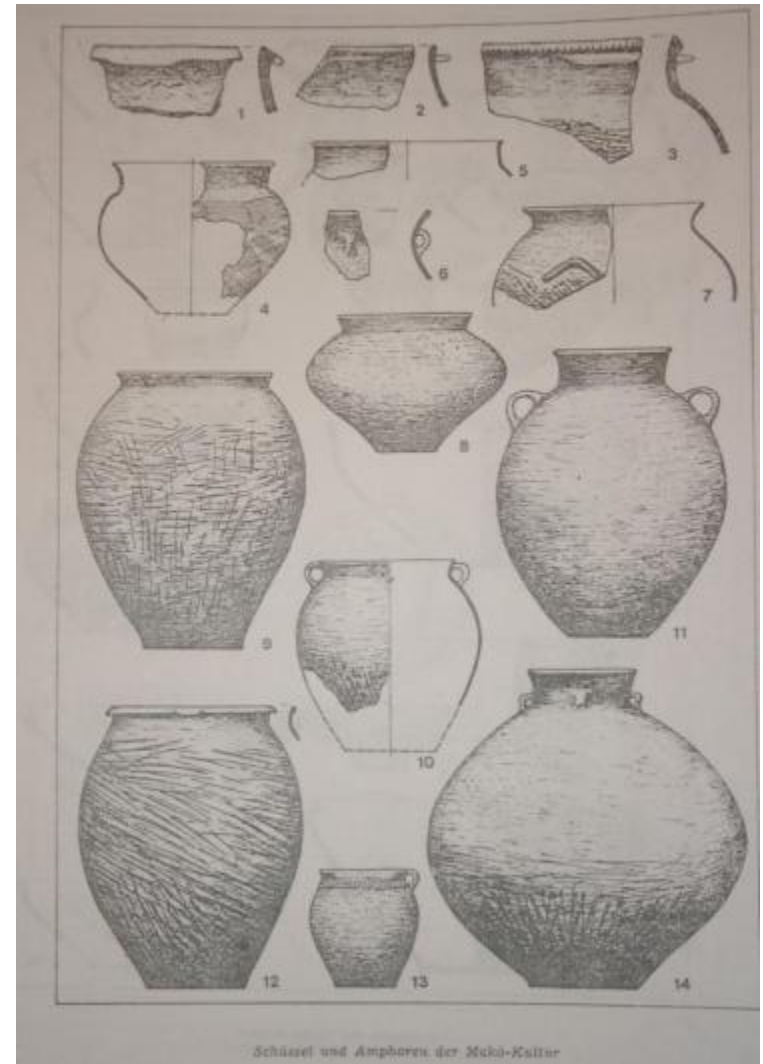
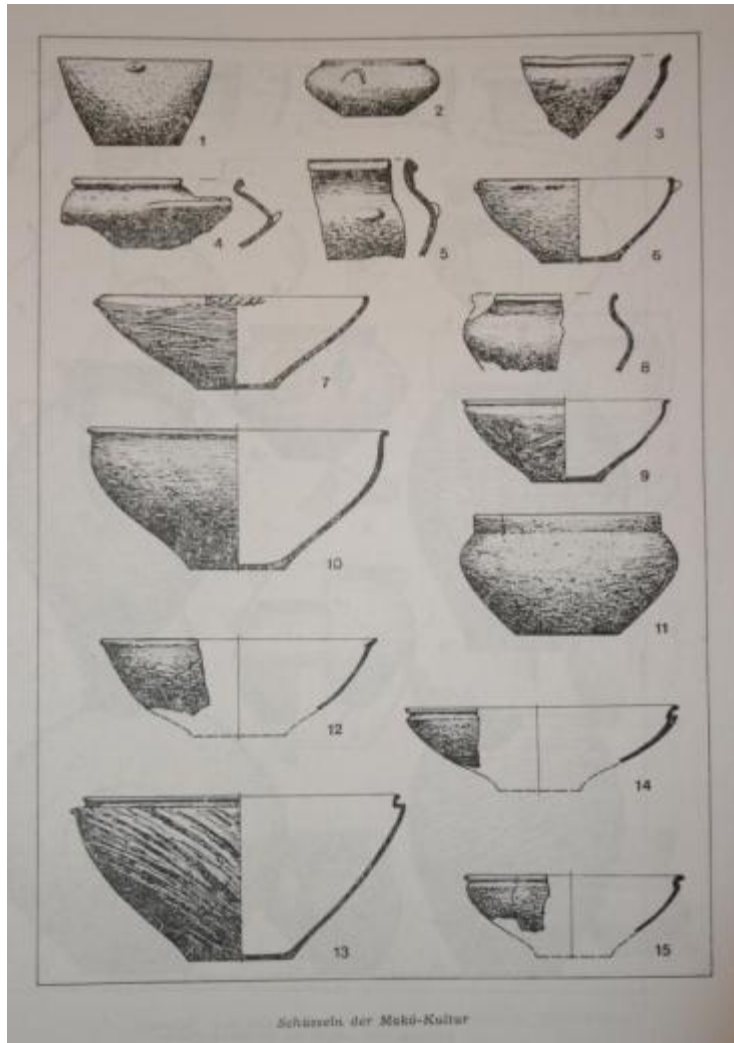
Kalicz N.: Die Frühbronzezeit in
Nordost-Ungarn. ArchHung 45 (1968).

A Makó-kultúra tárgyípusai

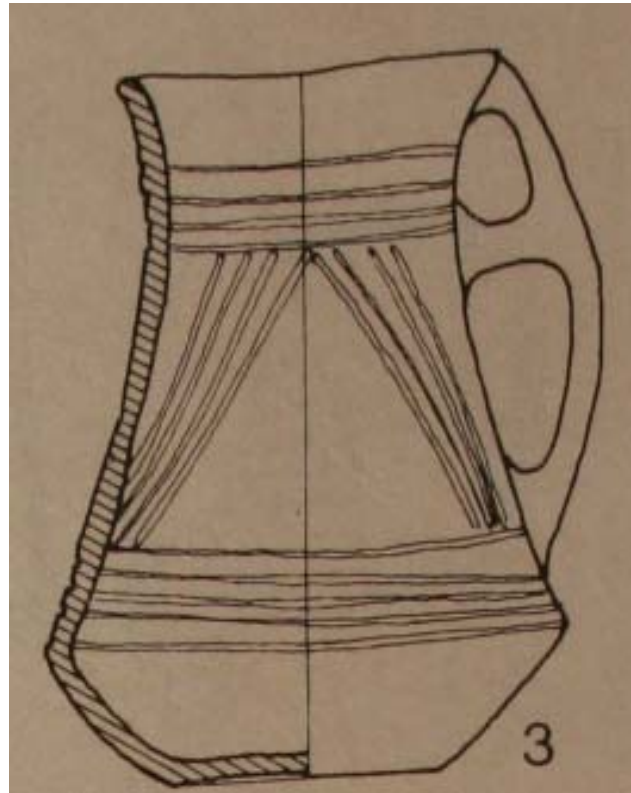

A Makó-kultúra tárgytypusai

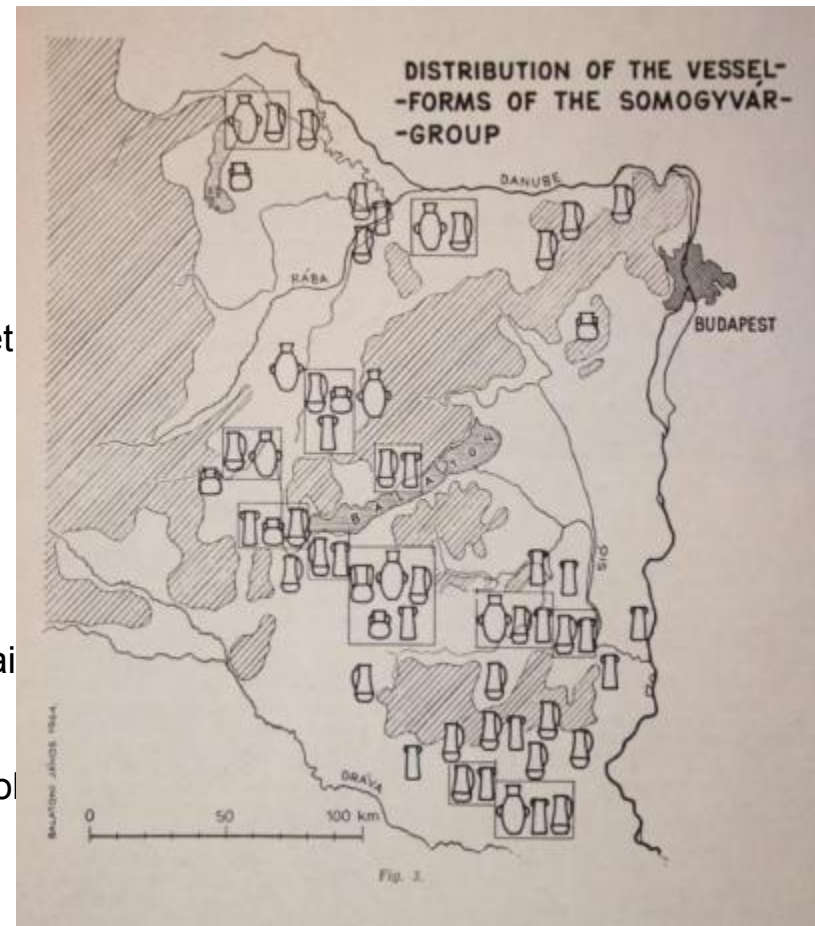
Somogyvár-Vinkovci kultúra

C14: 2600–2300 BC

Kutatástörténet

- A kultúra leleteit 1960-as években határolták körül, korábban a Baden-kultúra leletanyagába sorolták őket
- Bóna, I.: The peoples and southern origin of the Early bronze Age in Hungary. I–II. Alba Regia IV–V (1963–64) 1965, 17–63.
- Két területi csoport: A dunántúli, B nyugat-szerbiai
- Tipológiai alapon különítette el a lelteket, rétegtani megfigyelések hiányában: Baden — Somogyvár — Vučedol/Zók sorrendet állította fel.
- 50-60-as évek: Vinkovci Tržnica (Vásártér) munkálatai Dimitrijević
- Névadó lelőhely és rokon leletek összefoglalása
- Stratigráfiai megfigyelések: A Vinkovci kultúra Vučedol alapokon, dél-balkáni eredetű összetevők hatására keletkezett
- Bóna I.: A kora bronzkori somogyvári csoport leletei Nagyvejkén. — Funde der Frühbronzezeitlichen Somogyvár-Gruppe aus Nagyvejke. BĀMÉ 2–3 1971–1972 (1972) 3–18.: Vinkovci rétegsor alapján azonosítja a Somogyvárt a Vinkovci A-val és a Dunántúltra megállapítja a Vučedol–Somogyvár–korai Kisapostag sorrendet
- Innen tovább lásd az előadás elején levő kronológiai problémákat

Elterjedés

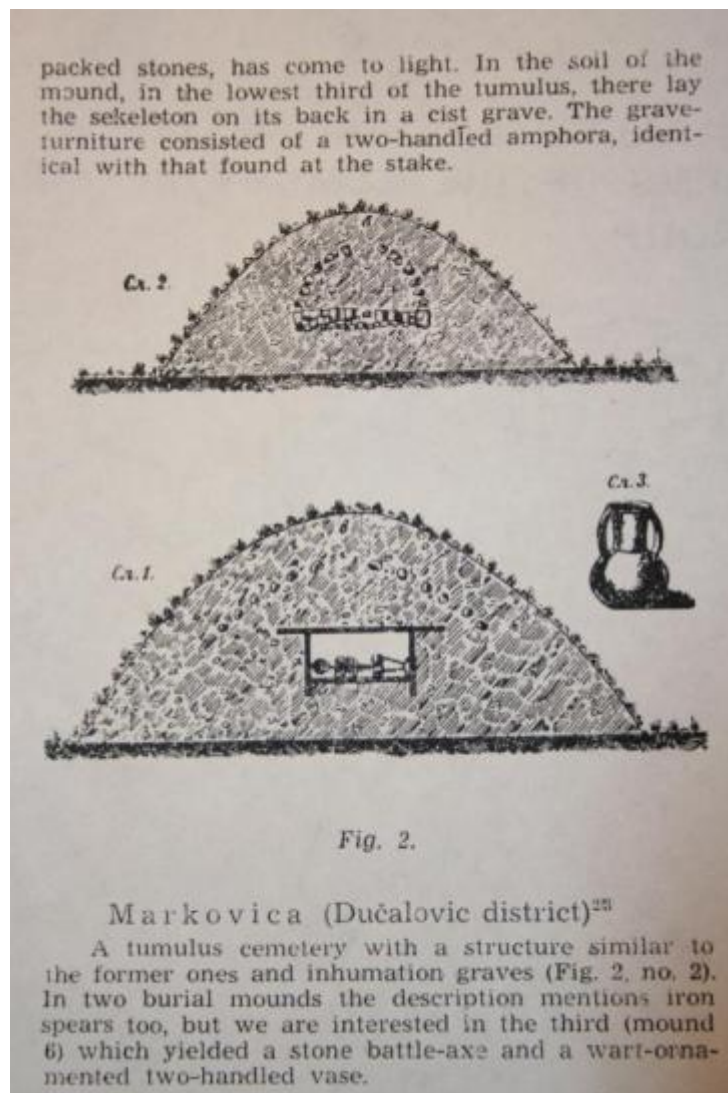
- Dunántúli területek:
- Északon a rajkai és nezsideri halomsírok
- Baranya, Somogy, Zala, Tolna megye nyugati és déli területei (itt érintkezési pont van a Makó-Kosihy-Čaka-kultúrával majd az ún Proto-Nagyrév időszak leletével) vagyis a Sió völgyétől délre és nyugatra
- Fertő tó vidéke (Gönyü, Rajka)
- Kisalföldön a Makó-Kosihy-Čaka-kultúra után települ meg (Győrszemere-Tóth tag, ravasd-Villibald domb)
- A Dunántúl északkeleti (pl: Komárom-Esztergom megye) és a dél-szlovákiai lelőhelyeken csak a késői makói leletanyagot színezik a somogyvári jelenségek
- Zala és Vas megyék, Veszprém megye nyugati területein
- Szlavónia, Szerémesség
- A baranyai háromszögben nem található lelőhelyek
- Belotić-Bela Crkva csoport halomsíros temetkezései a Szávától délre
- **Bondár, M.: Early bronze Age settlement patterns in south-west Transdanubia. Anteus 22 (1995) 197–267.**
- 4 sűrűsödési pont: Vinkovci környéke, Pécs környéke, Somogy és Zala megye, Győr környéke
- Kulcsár: Dél-Baranya díszített csoport
- Nyugat magyarországi lelőhelyek (Zala megye), kapcs az északkelethorvátországi lelőhelyekkel
- Északnyugat-Dunántúl: szűkül a formakincs
- Északkelet Dunántúl : somogyvári sajátosságokkal színezett későMakó együttesek

Telepek

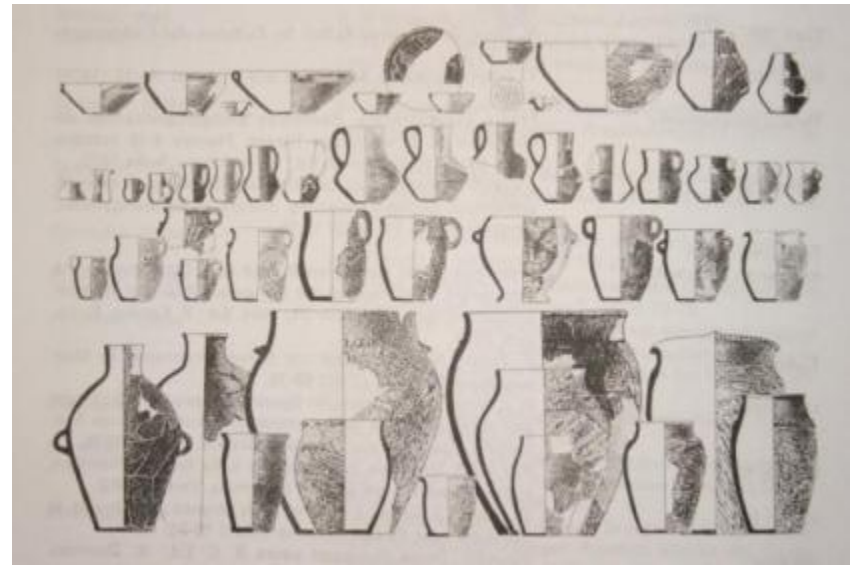
- Késő vučedoli településhálózat korábbi telepeit szállják meg
- De saját magaslati telepeket is létrehozna: Galambok-Öreghegy, Nagygörbő-Várhegy, Oltárc-Márkihegy
- Pécs-Nagyárpád: utca mentén elrendeződő település, földbe mélyített házak, cölöpön álló sátoztetővel
- Nyílt telepek: 1–30 gödörből álló településrészek ismertek
- Börzönce: Bondár 1995

Temetkezések

- Halomsírok: a halott nem a talajon fekszik, hanem a halomba beásva,
- kőládás, kőpakolásos sírok
- halomba ázott utólagos áldozat szokása
- Fertő-tó vidéke (Neusiedel am See, Rajka, Gönyü), Alduna halomhoz nem köthető zsugorított csontvázas temetkezések (Erzsébet Tsz major?)
- urnás hamvasztásos temetkezések (Keszthely-fenekpuszta, Keszthely-Lehenrét)
- szimbolikus sírok
- magányos sírok vagy kis (1–4 sír) temetőrészletek

Leletanyag 1

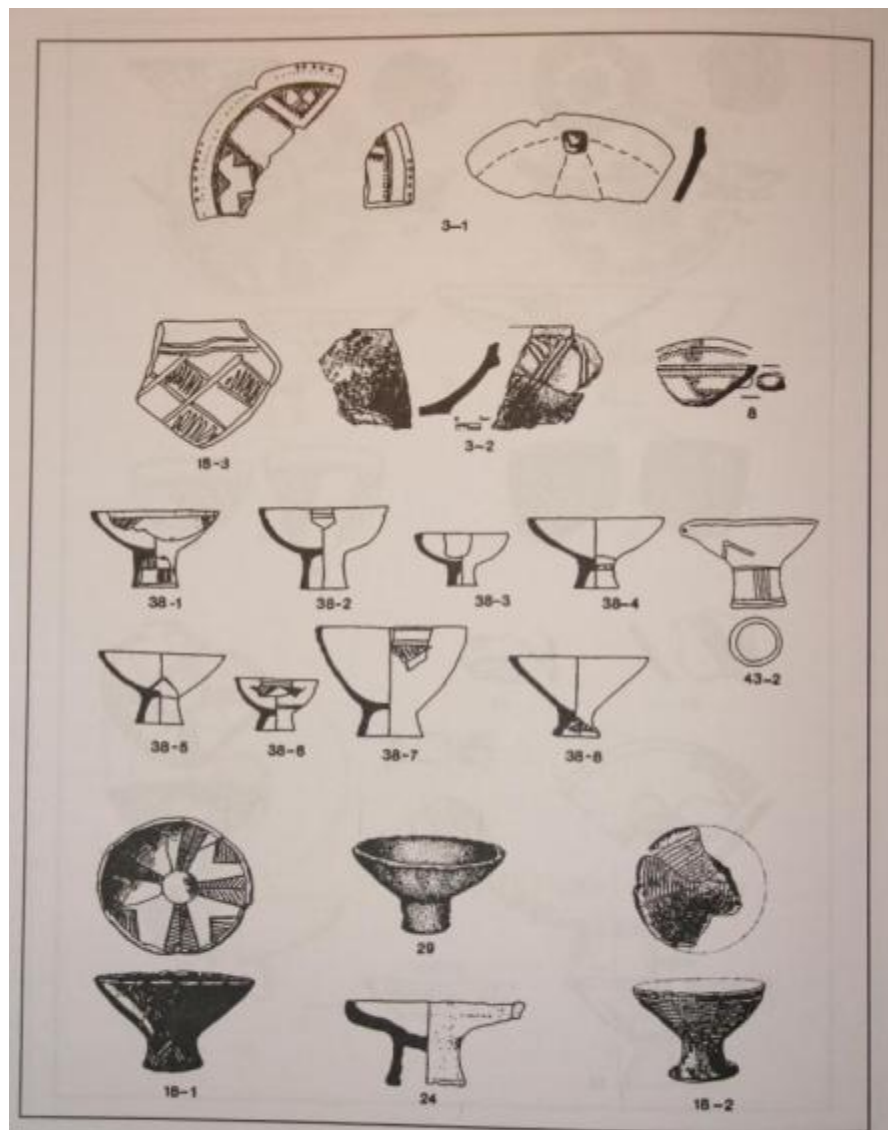

- Tipológia
- Börzönce, de ez nem a teljes típusvariációja a kultúrának
- Kulcsár 2000 (Börzönce és Száva alapján)
- Korsók, bögrék
- Hosszú, ívelt nyakú, nyomott testű forma, az edény súlypontja az alsó harmadban van
- Hosszú ívelt nyakú, lapos, csonkakúpos alsótestű bögrék, fül a peremtől a hasvonalig, vagy csak a nyak közepéig
- Hengeres nyakú, kettős kónikus testű forma
- Ívelt hosszú nyakú korsók, lapos csonkakúpos testtel— elsősorban ezen jelenik meg a bekarcolt vagy kannelurás díszítés (zeg-zug minta, keresztminta), a Dél-Délkelet-Dunántúlra jellemző
- Etázfülű korsók — Dél-Baranya és a Duna-Tisza köz déli része és a kései makó településeken van jelen
- Ívelt nyakú öblös vállú korsók
- Mindezek 2 fülle, 4 füllel vagy fül nélkül
- Palackedények és poharak
- Hosszúkás testű, kétfüles változata a leggyakoribb
- A Dél-Dunántúli változatai lehetnek díszítettek

Leletanyag 2

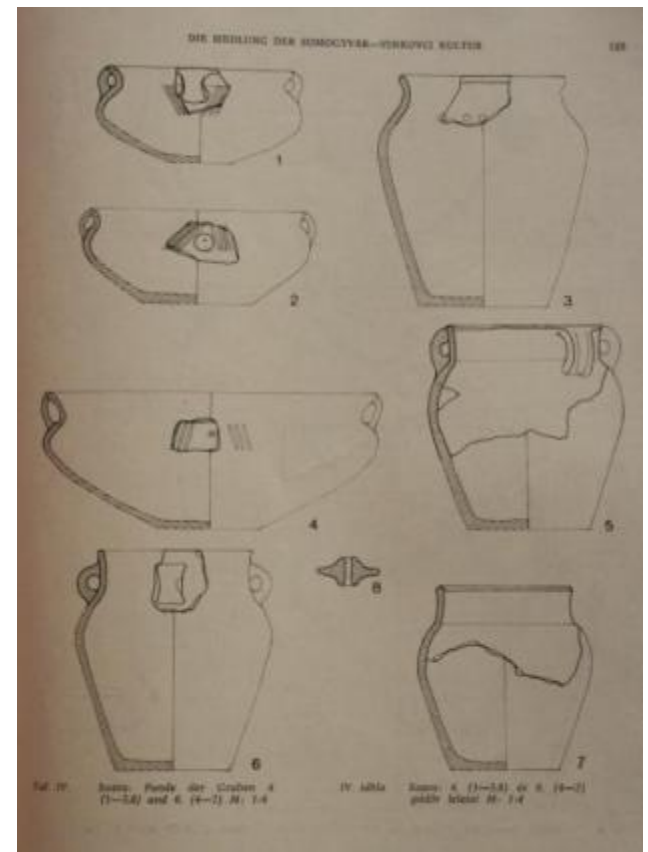
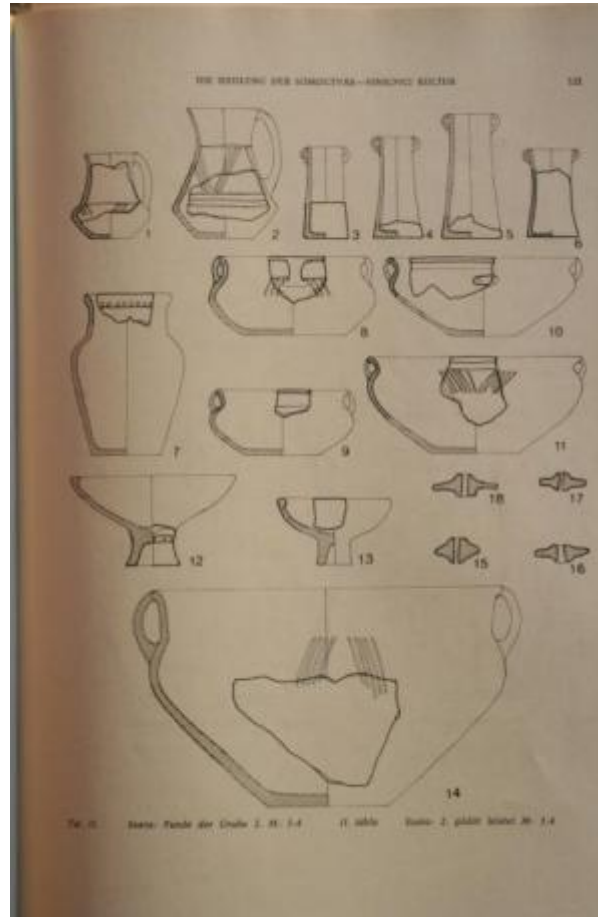
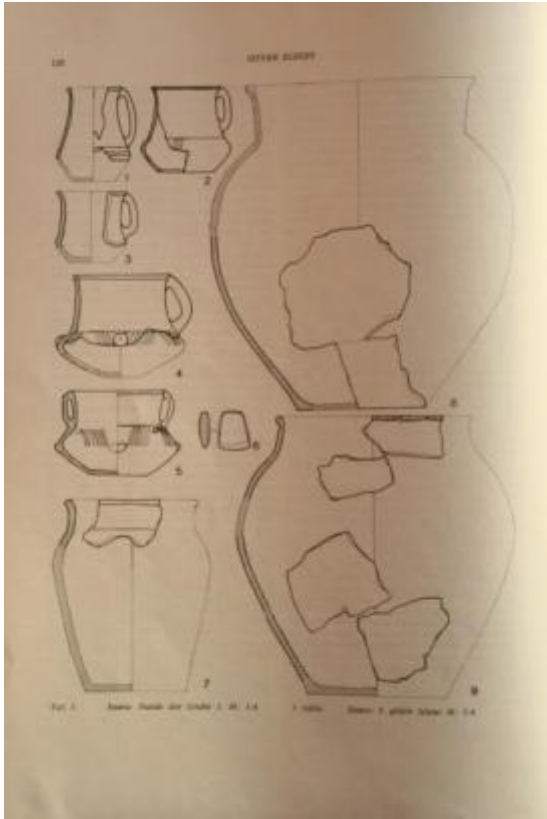
- Tálak
- Enyhén duzzadt peremű, rövid ívelt nyakú, csonkakúpos testű tál
- Rövid hengeres nyakú, legömbölyített kettős kónikus testű tál
- Behúzott peremű tál
- Belső díszes talpas tálak
- a SV kultúrában csak telepekről ismertek, elterjedésük súlypontja a Dunántúl déli területeire koncentrálódik, inkább a korai időszakra koncentrálódik, a kései periódusban kevesebb információ van róla
- A tárgyi hagyatékban kisebb szerepet játszik mint a Makó-kultúrában
- A Vučedol-kultúra kései időszakának mintái köszönnek vissza, de egyszerűsödött elnagyolt motívumkialakítás
- – háromszög mezőkre osztott belső minta
- peremhez csatlakozó háromszögminta
- körmintába foglalt kihagyásos keresztminta
- Aszimmetrikus fülű edények: Tisza, Körösök, Bp környékén késői makói leletanyagokban !!!
- Nem makói sajátosság, de nincs meg a Dél-dunántúli a Somogyvár-Vinkovci leletanyagban sem
- A Drávától délre a kultúra kései szakaszának fontos alaptípusa
- Fazekak
- Nyak simított, a válltól lefelé durvított a felület (bekarcolt vonalminta, söprűzés, fröcskölt felület)
- Csípett díszítés: ovális végű eszköz benyomásával készítették
- Peremkialakítás: egyszerű legömbölyített
- enyhén duzzadt
- Mandzsettás perem (az ívelten kihajló peremet belülről kifelé ráhajtott agyagréteggel emelik ki) — ujjbenyomkodással, vagy kerek eszközzel tagolták
- Nyakon: függőleges osztott bordatag
- Vállon: osztott borda, vagy több kicsi bordatag
- A fülek (1 vagy 2) vagy a peremből indulnak vagy a nyakhajlatban vannak
- Tálfazekak
- Amfórák
- Fémművesség:
- Öntőminták: Pécs-Nagyárpád, Döbrököz-Tűzköves, Ravazd-Villibald, Hidegség-Templom-domb
- Baltalelet: Majs, Keszhely-Alsódobogó, Nagyvejke-Réti szántók

Kulcsár G.: Kora bronzkori belső díszes talpas
 tálak a Dunántúlon. — The Early Bronze Age
 internally decorated bowls from the Transdanubia
 Savaria 24/3 (1998–1999), 1999, 115–139

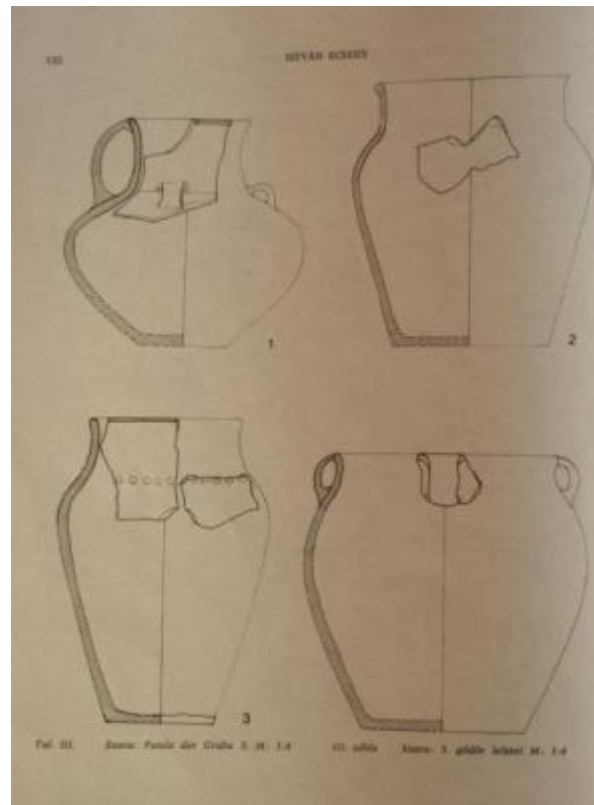
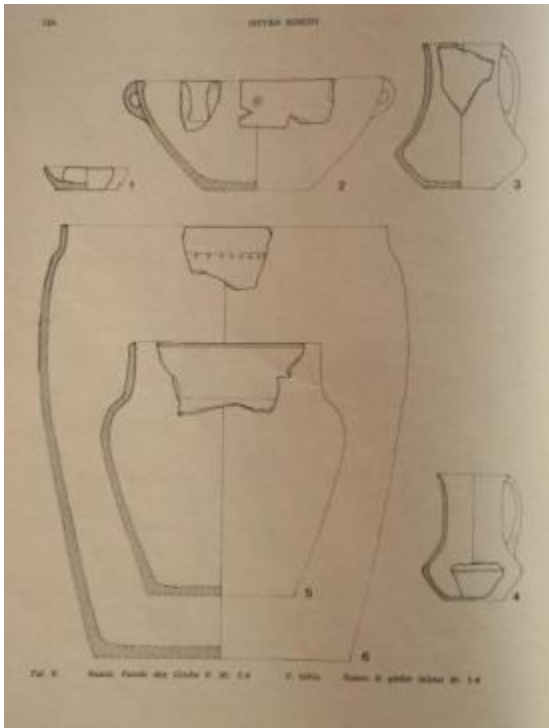

3. tábla: Somogyvár-Vinkovci kultúra
 Table 3.: Somogyvár-Vinkovci culture
 3/1-2. Börzönce-Temetői dűlő; 8. Győrszemere-Tóth tag; 18/1-3. Lengyel;
 24. Nagyvejke; 29. Pécs-Nagyárpád; 38/1-8. Szava; 43/2. Zók-Várhegy

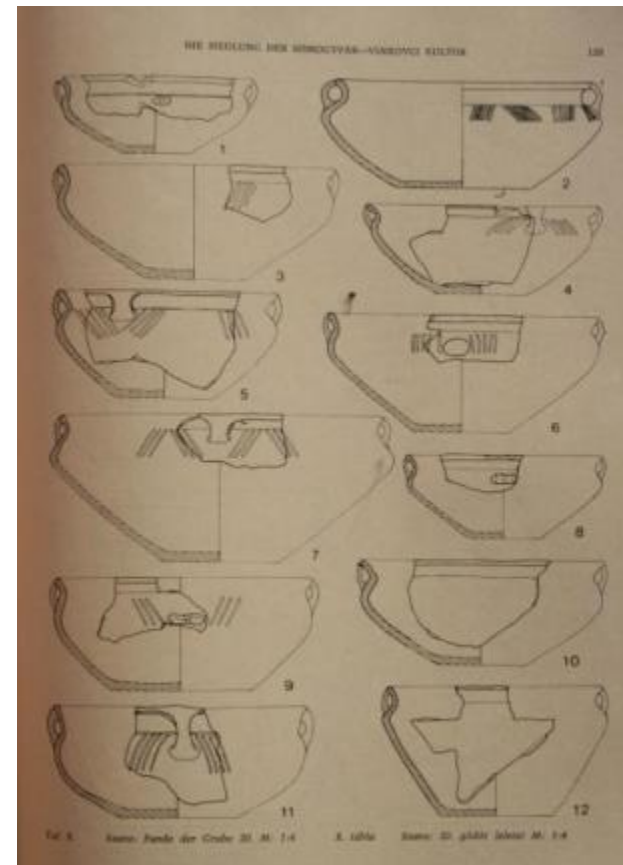
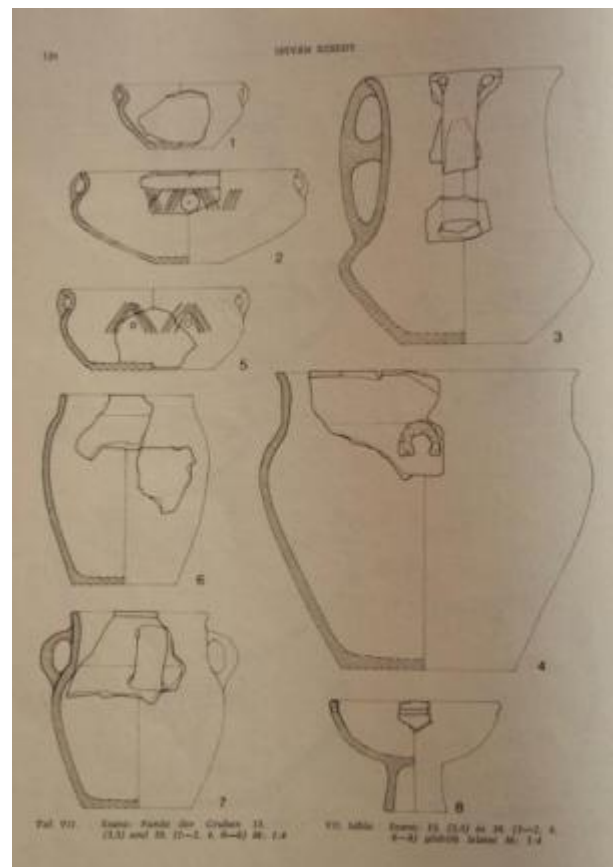
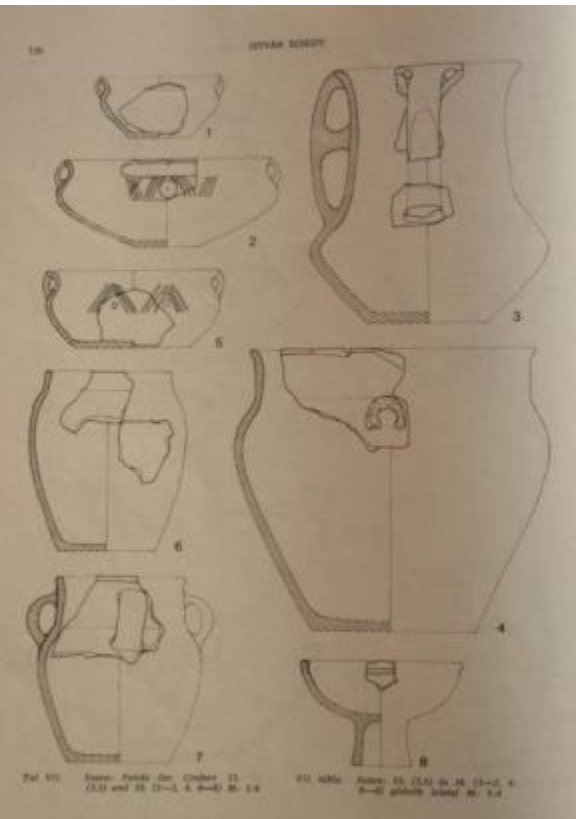
Ecsedy I.: Die Siedlung der Somogyvár-Vinkovci Kultur bei Szava und einige Fragen der Frühbronzezeit in Südpannonien. – A Somogyvár-Vinkovci kultúra szavai települése és a déldunántúli korabronzkor néhány kérdése. JPMÉ 23 (1979) 67–136.

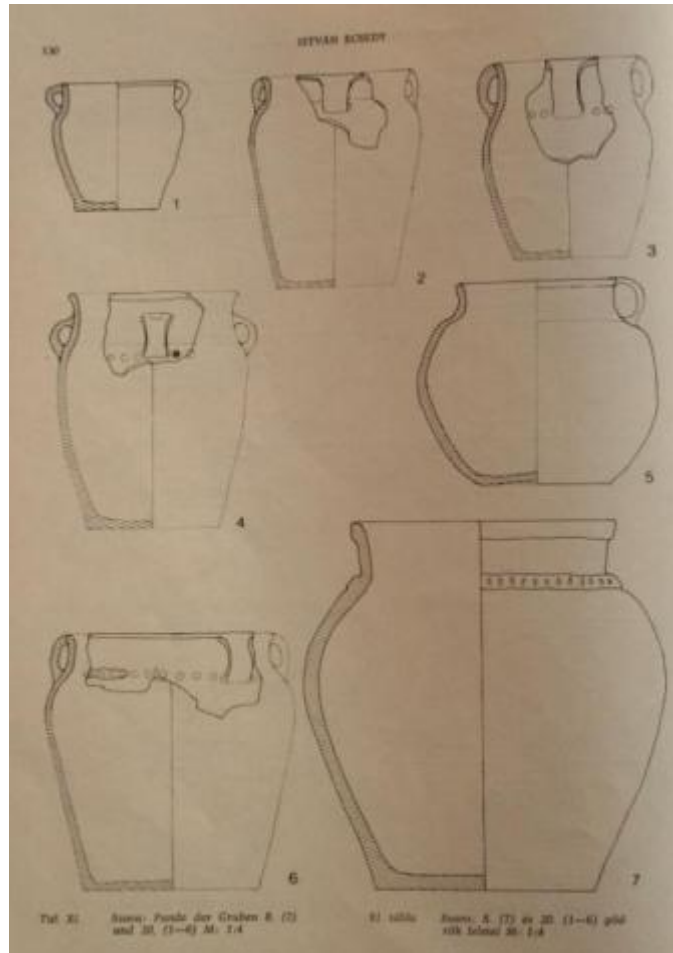
Ecsedy I.: Die Siedlung der Somogyvár-Vinkovci Kultur bei Szava und einige Fragen der Frühbronzezeit in Südpannonien. – A Somogyvár-Vinkovci kultúra szavai települése és a déldunántúli korabronzkor néhány kérdése. JPMÉ 23 (1979) 67–136.

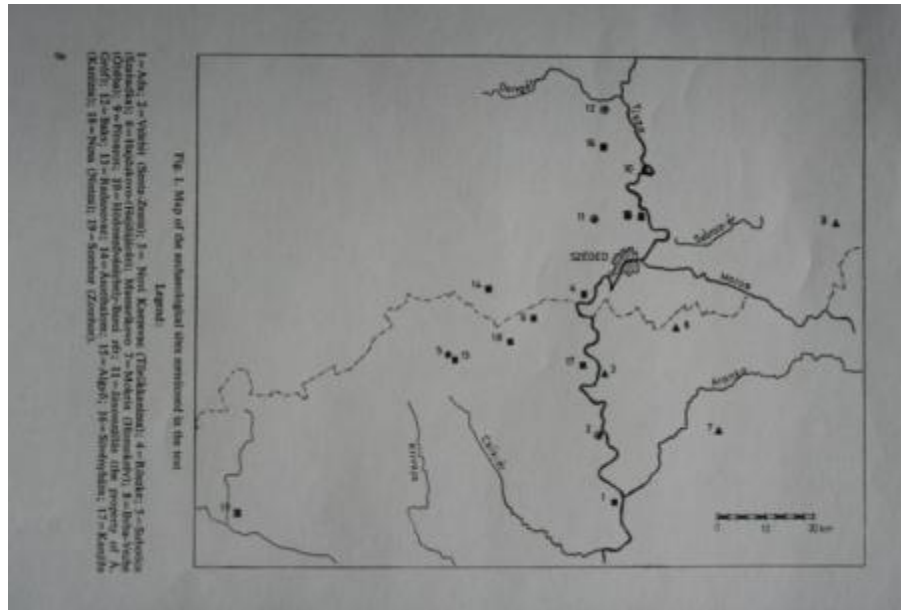
Ecsedy I.: Die Siedlung der Somogyvár-Vinkovci Kultur bei Szava und einige Fragen der Frühbronzezeit in Südpannonien. – A Somogyvár-Vinkovci kultúra szavai települése és a déldunántúli korabronzkor néhány kérdése. JPMÉ 23 (1979) 67–136.

Ecsedy I.: Die Siedlung der Somogyvár-Vinkovci Kultur bei Szava und einige Fragen der Frühbronzezeit in Südpannonien. – A Somogyvár-Vinkovci kultúra szavai települése és a déldunántúli korabronzkor néhány kérdése. JPMÉ 23 (1979) 67–136.

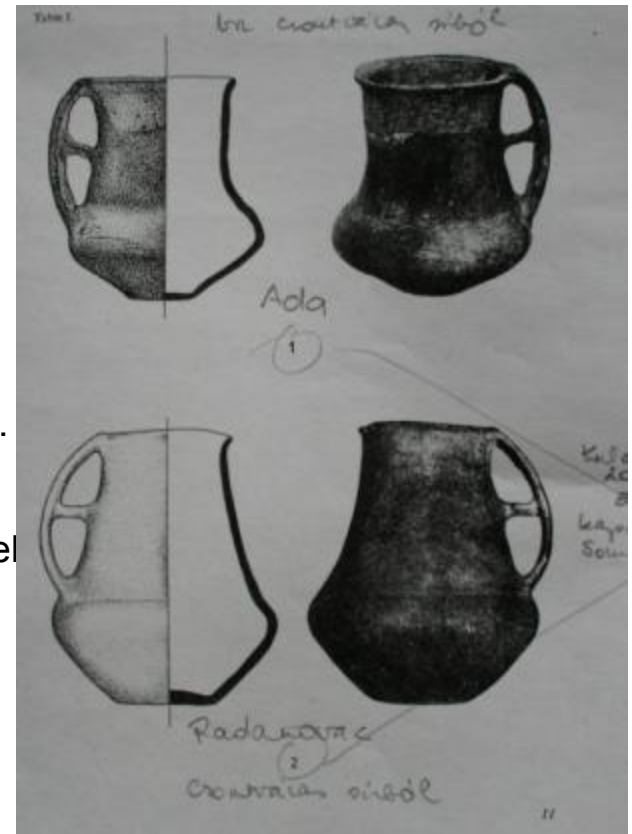

Ada-csoport

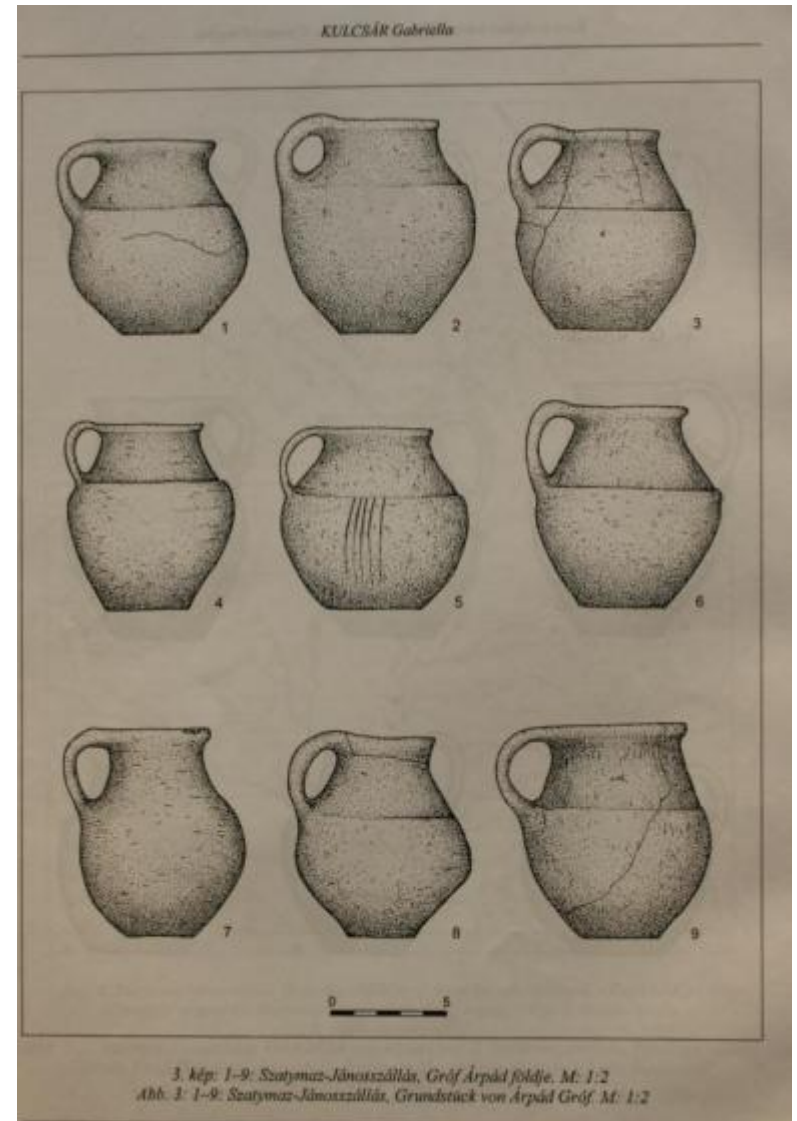
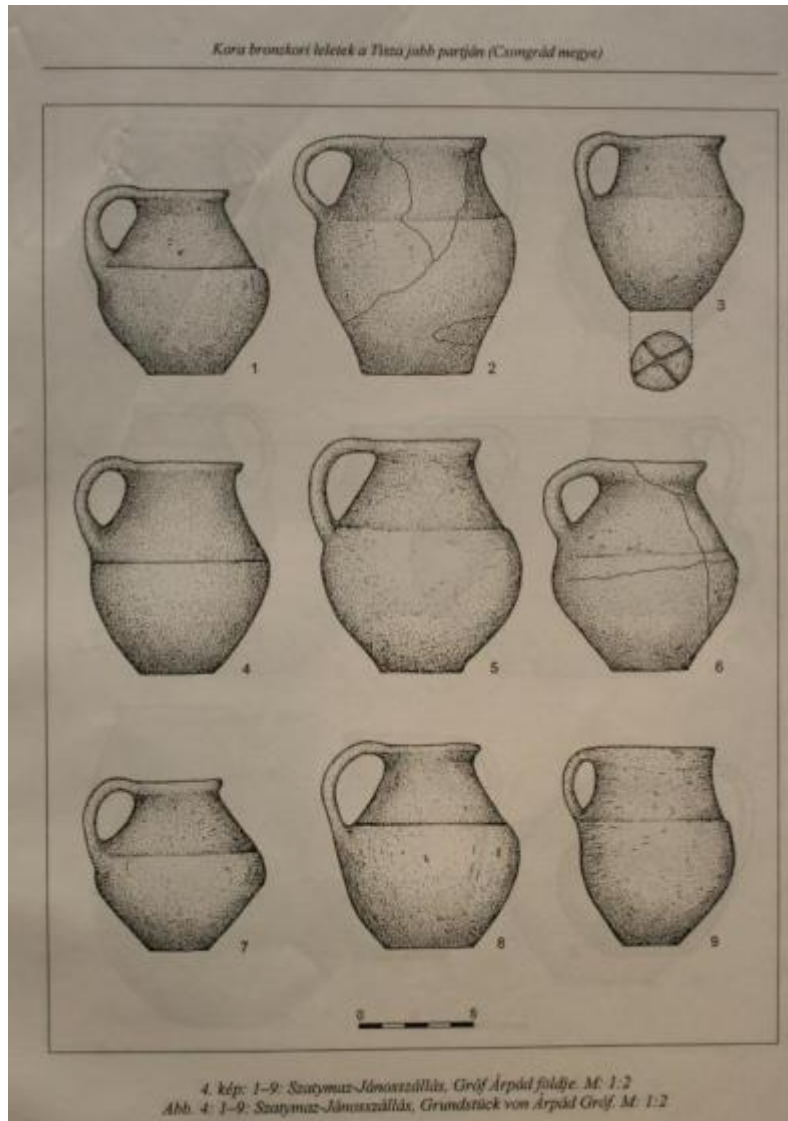

- Horváth, F.: Ada type artifacts of the Early Bronze Age in the Southern Alföld. MFMÉ 1980–81 (1981) 7–30.
- Kora bronzkor 2: Tisza jobb partja a Dong-ér és a Csík-ér közti területeken, főleg szórvány leletek alapján körvonalazott csoport, mely számos szállal kötődött a Somogyvár-Vinkovci területekhez

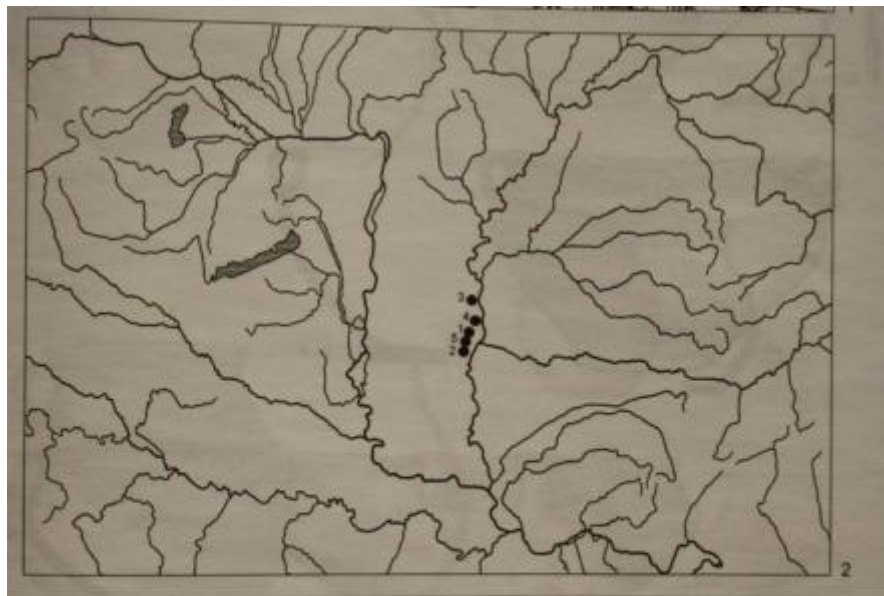
- Legújabb értékelések (Kulcsár 2000, Tóth 2003, P. Fischl MOMOS)
- 1, A kerámiaanyag egy része a Dél-Dunántúli, szlavóniai-szerémségi Somogyvár-Vinkovci kultúrával mutat kapcsolatot (Ada, Hajdújárás, Radanovac, Zenta, Zombor).
- 2, Leválasztható egy másik kör is a kis egyfülű bögrék alapján:
- Jánosszállási edénydepó (Kulcsár G.: Kora bronzkori lelet a Tisza jobb partján (Csongrád megye). — Frühbronzezeitliche Funde am rechten Ufer der Theiss (Komitat Csongrád). MFMÉ – StudArch 6 (2000) 47–75.)
- Ada-Mohol, Nosza
- Hajdújárás-Pörös 7. sír —
- Bögrék párhuzamai: Baks-homokbánya (telep Nagyrév-kultúra), Tizzasziget-Őszentiván (település és temető Perjámos-kultúra), Mokrin (temető perjámos-kultúra), Hódmezővásárhely-Kökénydomb (telep Perjámos-kultúra), Szentes-Berek (nagyrévi csontvázas temetkezés)
- Tipológiai kapcsolat van a közép Tisza vidéki korai nagyrévi korszakkal (kivétel a fülkialakítás)

(Kulcsár G.: Kora bronzkori leletek a Tisza jobb partján (Csongrád megye). — Frühbronzezeitliche Funde am rechten Ufer der Theiss (Komitat Csongrád). MFMÉ – StudArch 6 (2000) 47–75.)

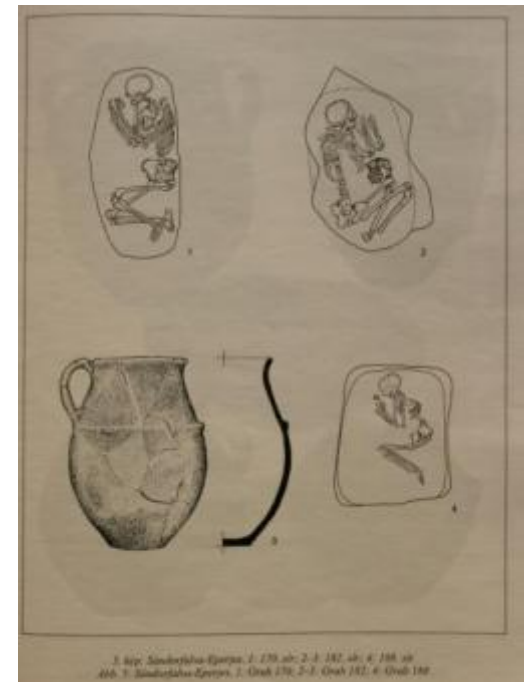
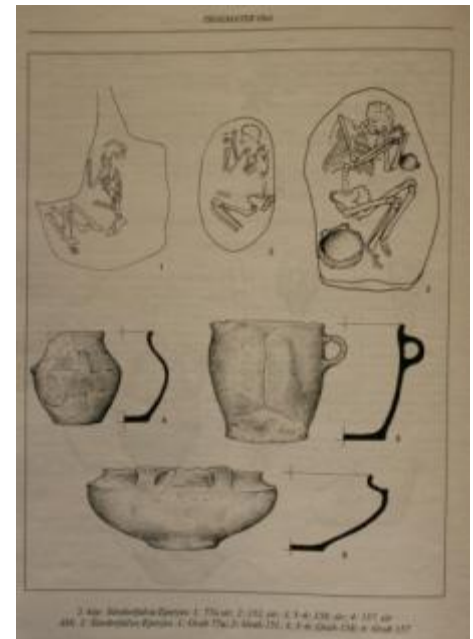

- További kapcsolata a Tisza jobb parti csontvázas temetkezésekkel:
- Kiskundorozsma-Hosszúháthalom (Bende L. – Lőrinczy G.: Kora bronzkori temető és település a kiskundorozsmai Hosszúhát-halmon. — Ein Gräberfeld und eine Siedlung aus der Frühbronzezeit auf dem Hosszúhát-Hügel in Kiskundorozsma. MFME – StudArch 8 (2002) 77–107.)
- Sándorfalva-Eperjes (Trogmayer O.: Kora bronzkori sírok Sándorfalva határában. — Frühbronzezeitliche Gräber in der Gemarkung von Sándorfalva. MFME – StudArch 7 (2001) 177–192.)
- Rösze-iskola (Kulcsár G.: Kora bronzkori leletek a Tisza jobb partján (Csongrád megye). — Frühbronzezeitliche Funde am rechten Ufer der Theiss (Komitat Csongrád). MFME – StudArch 6 (2000) 47–75.)
- Zimony, Belegis

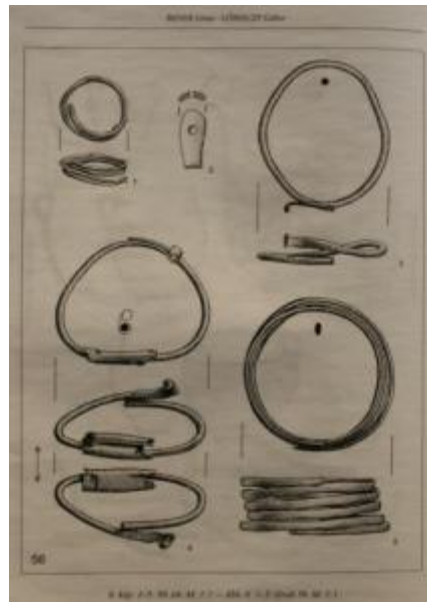

kép: 1: Kiskundorozsma-Hosszúhát-halom. A lelőhely földrajzi elhelyezkedése (M: 1:200 000);
 2: kora bronzkori leletek a Tisza jobb partján (1: Szatymaz-Jánosszállás; 2: Rösze-Iskola);
 3: (Baks-)Sövényháza; 4: Sándorfalva-Eperjes; 5: Kiskundorozsma-Hosszúhát-halom)
 1: 1: Kiskundorozsma-Hosszúhát-Hügel. Die geographische Lage des Fundortes (M: 1:200 000);
 2: 2: Rösze-Iskola; 3: (Baks-)Sövényháza; 4: Sándorfalva-Eperjes; 5: Kiskundorozsma-Hosszúhát-Hügel)

Sándorfalva-Eperjes (Trogmayer O.: Kora
 bronzkori sírok Sándorfalva határában. —
 Frühbronzezeitliche Gräber in der Gemarkung
 von Sándorfalva. MFMÉ – StudArch 7 (2001)
 177–192.)

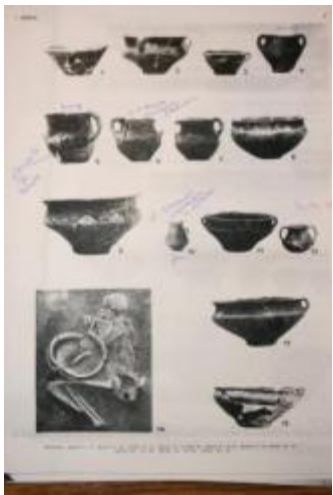

Kiskundorozsma-Hosszúháthalom (Bende L. – Lőrinczy G.: Kora bronzkori temető és település a kiskundorozsmai Hosszúhát-halmon. — Ein Gräberfeld und eine Siedlung aus der Frühbronzezeit auf dem Hosszúhát-Hügel in Kiskundorozsma. MFMÉ – StudArch 8 (2002) 77–107.)

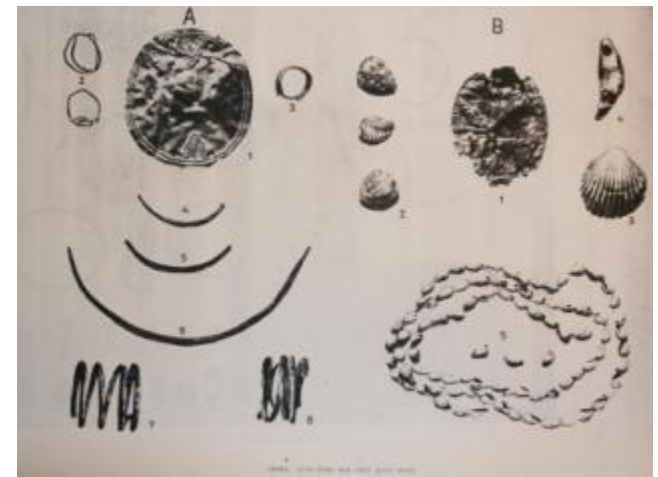
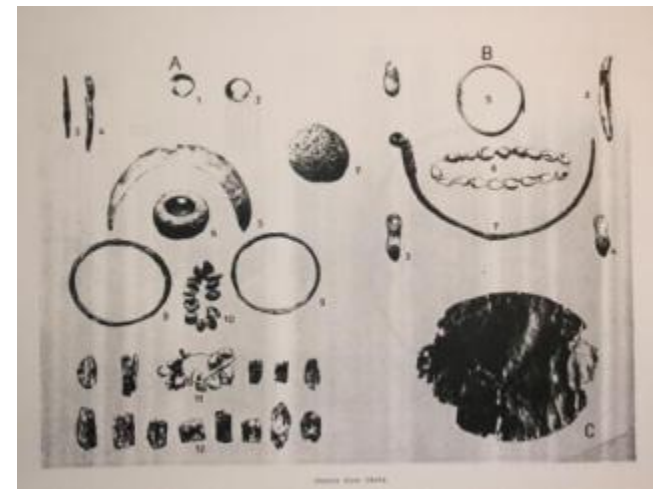
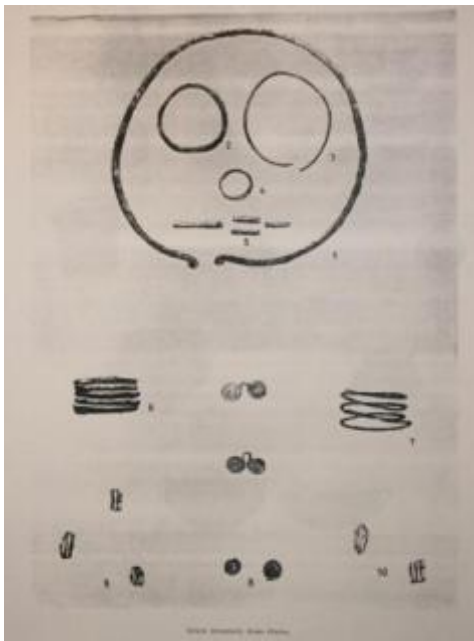

- Az Ada-csoport két részre osztható:
- 1, Az Ada-csoport kerámiatípusainak jó része (aszimmetrikus fülű edények, etázsfulű edények, füles bögrék és korók változatai) a Makó időszakot követő Somogyvár-Vinkovci–korai Nagyrév átmeneti fázis, vagyis a korai nagyrévi kultúra déalföldi kialakulásához vezető időszak kísérő jelenségeinek körébe sorolható
- 2, A kis bögrékkel jellemezhető csontvázas temetkezések mellékletei az Óbéba-Pitvaros és a Perjámos körrel mutatnak kapcsolatot, oda sorolhatók
- + kapcsolat a csontvázas rítusú nagyrévi sírokkal (pl.: Nagyrév-Zsidóhalom)
- Mindez kora bronzkor 2–3:
- A jobb parti temetők rítusa, táljai és fémmellékletei az óbébai és pitvarosi temetőkkel azonosak
- Nincsenek bennük két fülű edények, de vannak korai nagyrévi formák
- Hiányoznak az összetett viseleti elemek (pl.:fejdíszek)
- Egy közös horizont: korai Nagyrév, korai Perjámos, korai Vattina (Ljuljaci 1), ebből kristályosodik ki a három külön kultúra

Óbéba-Pitvaros-csoport

- Bóna, I.: The peoples of southern origin of the Early bronze Age in Hungary. I–II. Alba Regia IV–V (1963–64) 1965, 17–63.
- Pitvaros:
- 1926-ban Móra Ferenc 49 síros temetőt tárt fel, melynek 43 sírja a kora bronzkorba sorolható
- Zsugorított csontvázak, jobb oldali fektetés D-É tájolás, bal oldali fektetés É-D tájolás
- Gazdag fémmelléklet: 3 arany hajkarika, pánsíp alakú csüngők, karperec, ciprusi tűk, szemüvegspirál alakú csüngők, tőr ár vagy tű
- Csont tűk
- Fajansz gyöngyökből készült nyakláncok, állatfogcsüngők

- Óbéba
- 16 sír került feltáráásra (Reizner J., Török A. 1902-1903)
- Zsugorított csontvázás sírok , É-D és D-É tájolással (kiv 8. sír, K-Ny-i tájolás, Perjámosi melléklet)
- 2 ovális arany lemez, 4 arany hajkarika, torquez, karperecek, ciprusi tű, pánsíp alakú lemezek, szemüvegspirál alakú csüngő
- Csont tűk
- Nyakláncok állati fogakból, kagylókból, csigákból és zöld fajansz gyöngyökből
- Törökkanizsa
- 5 sír, hasonló jellegű mellékletekkel
- Szórvány leletek: Rőszke, Szeged környéke, Makó környéke, Csóka
- Kerámialeletek sajátossága: alacsony, széles szájú, kétfülű korsók, korai nagyrévi edények (kötörési, ökorhalmi fázis), csonkakúpos testű, éles vállú, rövid ívelt nyakú tálak 1–4 füllel

- Banner J.: A Marosvidék bronzkori zsugorított temetkezéseinek sírmellékletei. — Beigaben der bronzezeitlichen Hockergäber aus der Maros-Gegend. Dolg 7 (1931) 1–53.
- Maros-kultúrának nevezett anyagi műveltség: óbébai, pitvarosi, szőregi és deszki sírokat egy kulturális egységként értékeli.
- Bóna 1965
- Perjámos-kultúra a kora bronzkor 3. periódusában jelenik meg a Maros-vidéken
- A Perjámos-kultúráról leválasztott ún. Óbéba–Pitvaros-csoport leletei a kora bronzkor 2. periódusába tartoznak. A két különálló csoport kapcsolatát déli eredetükben állapítja meg. Míg a Pitvaros-csoport a Bubanj-Hum II-kultúra, addig a Perjámos-kultúra a Bubanj-Hum III-kultúra északra vándorlása során jött létre.
- Mokrin, nekropola ranog bronzanog doba. — Mokrin, the Early Bronze Age Necropolis. Dissertationes et monographie. 11 Beograd 1971.
- Maros-kultúra — Óbéba–Pitvaros-csoport és Perjámos-kultúra leletei együttesen — elmélet követőinek egyik legfőbb érve: a mokrini temető három fázisában folyamatos átfejlődés figyelhető meg a kultúra kialakulásától, azaz az ún. Óbéba–Pitvaros horizonttól a Szőreg-csoport leletanyagáig.
- Az Óbéba–Pitvaros-csoport szoros kapcsolatát a Perjámos-kultúrával a rítusbeli és a viseleti azonosságok támasztják
- Hazai álláspont: az Óbéba–Pitvaros-csoport települései nem ismertek a kutatás számára, és a telltelepek alsó rétegei már a Perjámos-kultúra legkorábbi emlékéanyagát tartalmazzák, melyek a kora bronzkor 3. periódusában indulnak, vagyis Óbéba–Pitvaros: kora bronzkor 2.
- F. Gogâltan azonban a nagyszentmiklósi, kiszombori és szemlaki telepeket, illetve az óbébai sírok anyagát egy időhorizontra teszi, a korabronzkor 3-ba.
- A bronz viseleti tárgyak párhuzamai alapján (kora bronzkor 3) már Szabó Gábor is felvetette a hagyományos kora bronzkor 2 datálás kérdéskörét.

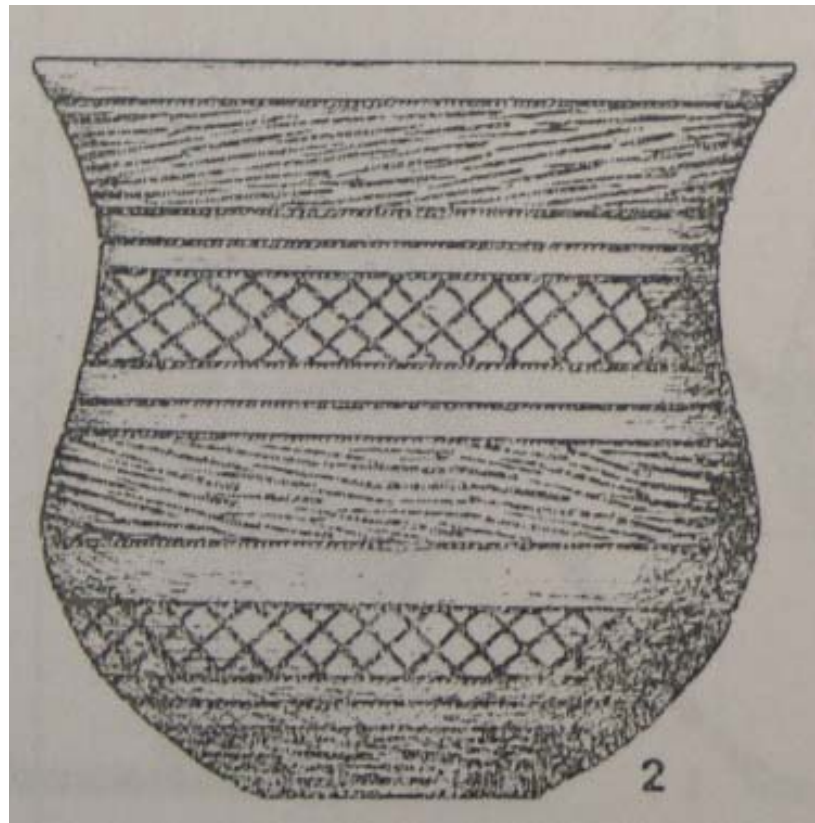
Somogyvár-Gyula-Roşia-csoport

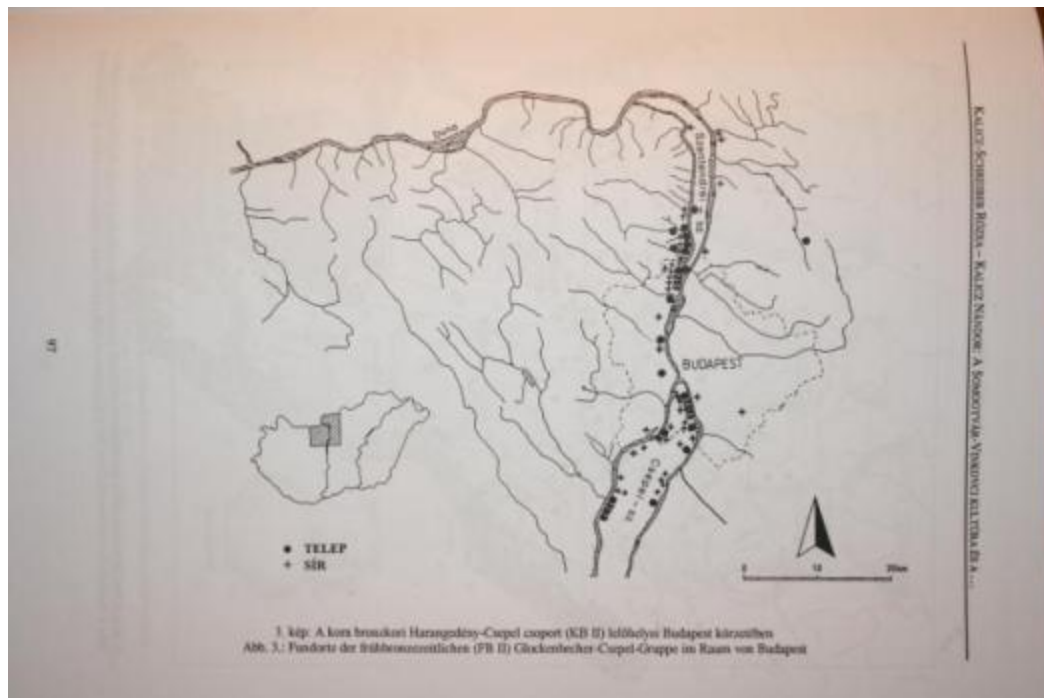

- Bóna István (1965, 1992) egy déli somogyvár csoport beáramlásával számol ezen a területen még az Ada-migráció előtt (Battonya, Gyula, Békéscsaba, Bihardancsháza, Kertéssziget, Szarvas)
- A leletanyag másik részét Körösök menti barlangi lelőhelyek alapján körvonalazott leletek alkotják (Roşia-csoport)
- Halasi G. – I.Emődi: Descoperire arheologică în peştera Izbuicul Topliţei. — Découverte archéologique dans la grotte Izbuicul Topliţei. SCIVA 36/3, 1985, 232-234
- I.Emődi: Asupra nceputului epocii bronzului n Bihor. — Zu den Anfang der Bronzezeit im Bihor-Gebiet. Thraco-Dacica VI., Bucuresti, 1985, 123-144
- A délkelet-alföldi lelőhelyek nagy valószínűséggel a már említett Somogyvár-Vinkovci anyaggal színezett későmakói közösségek hagyatékai

Harangedény-kultúra

Kora bronzkor I vége – II

- Elterjedés:
- Duna jobb parján a Szentendrei szigettől a Csepel-sziget déli végéig önálló településeket hoz létre, melyeken a zónadíszes, pecsételt töredékek mellett fokozatosan kimutatható a helyi néppel felvett kapcsolatok eredményei
- Harangedények
- Jellegzetes kísérő leleteik: réz törők, csuklóvédő kőlemezek, „V”átfúrású csontgombok, csontamulettek

Einzelbeispiele und Gruppen der Glockenbecher-Cupel-Gruppe (Ältere Phase)

Kalicz-Schreiber R.: Komplex der Nagyrév-Kultur In: Kulturen der Frühbronzezeit das Karpatenbeckens und Nordbalkan. Ed.: Tasić, N. Beograd 1984, 133–189

Kalicz-Schreiber R. – Kalicz N.: A Somogyvár-Vinkovci kultúra és a Harangedény-Csepel csoport Budapest kora bronzkorában. — Die Somogyvár-Vinkovci-Kultur und die Glockenbecher in der Frühbronzezeit von Budapest. Savaria 24/3 (1998–1999) 1999, 83–114.

- Erős helyi alapok (Makó)
- Bp környékén Makó mint helyi alapnépesség keveredik a harangedénnyel: Szigetszentmiklós üdülősori telep Endrődi 1992
- Legkeletibb pont: Veresegyháza határában feltárt települési gödör, ez a telep a Makó kultúrához sorolható melyben már megjelennek a Harangedény-kultúra elemei is.
- Somogyvári és kora nagyrévi jellegű leletanyag színezi
- Mindez a korai nagyrévi horizonttal egyidőbe esik: Dunaföldvár-Kálvária (Szabó 1992)
- Két fő kutatási vonal:
- 1, Kalicz-Schreiber Rózsa:
- Nem önálló kulturális egység Magyarországon
- Korai Nagyrévi-kultúra Harangedény-Csepel csoport megnevezés: mindig együtt korai nagyrévi leletanyaggal, önállóan sehol sem jelenik meg az anyag + szoros kapcsolatok a fiatal Somogyvár-Vinkovci leletanyaggal
- 2, A kutatás másik része leválasztja a Harangedény-kultúrát a nagyrévi fejlődésről és azt önálló kulturális egységként értékeli (Endrődi 1992, Ecsedy 1989, Bóna 1992)
- Asszimilációs folyamat a Nagyrév-kultúrába
- Kora bronzkor IIb-ben már harangedényes sajátosságokat mutató korai nagyrévi anyagokat találunk Bp környékén

Temetkezés

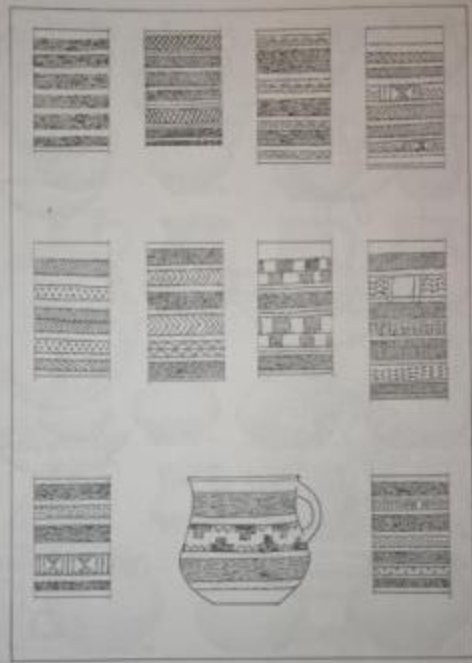
- A helyi harangedényesek a nyugat európai csontvázás rítustól eltérően hamvasztanak, ami a helyi alapnépességgel magyarázható, a csontvázás sírok pedig a Somogyvár-Vinkovci kapcsolatokkal magyarázhatók
- Temetők: Tököl
 - Alsónémedi.
 - Budakalász
 - Békásmegyér
- Csepel szigeti sírok
- Kalicz-Schreiber: Kora bronzkori temetkezések a Csepel-sziget keleti partján. — Frühbronzezeitliche Bestattungen am Östlichen Ufer der csepel-Insel bei Budapest. BudRég 31 (1997) 177–197.
- Schreiber R.: A tököli bronzkori temető. ArchÉrt 102 (1975) 187–203.
- Kalicz N.: Die Frühbronzezeitlichen Brandbestattungen in der Umgebung der Gemeinde Alsónémedi. ActaArchHung 9 (1958) 195–209

25. Bild. A. Flötengefäße. Cappel ogsett söderöstra Bodajörst. Kalix-Schreiber 1991 s. 40
Abb. 25. Gefäßtypen der Glänskeröcker-Cappel-Gruppe von Bodajörst. Nach Kalix-Schreiber 1991

Leletanyag

Tafel XXXIII

Vasenmuster für Glänskeröcker-Cappel-Gruppe

Tafel XXXVI

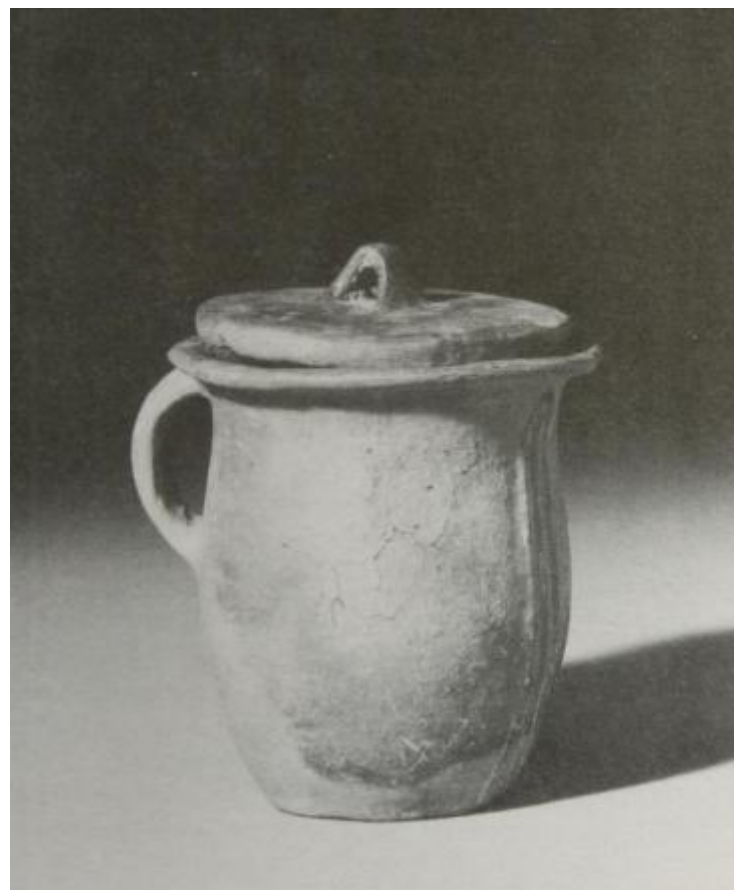

Böden und Schüsseln der Glänskeröcker-Cappel-Gruppe

Leletanyag

Nagyrév-kultúra

Proto-Nagyrév:

Siótól keletre, Sió-Duna völgy, Budapest– Békásmegyeri temető
(A Sió-Duna völgyi területeken a kora bronzkor 1-ben kevés adat van a lakosságra,
e terület később a Duna menti somogyvári csoportokkal tart fent kapcsolatot)
Sióagárd-Gencs, Gerjen-Váradpuszta, Dunaföldvár-Kálváriadomb
Bölcske-vörösgyír

A tellek alján megfigyelhető leletanyag

Szerémségi eredetű népesség északra vándorlásának eredménye (kora bronzkor 1
vége) a Duna menti szűk sávban, a Csepel-sziget déli végéig, itt kapcsolat a
Harangedényesekkel

Tell-jellegű települési mód

A palackedény proto-nagyrév környezetben sem ritka

Ezzel rokon leletanyag: Kecskemét-Csukás Ér, Alsónémedi, Jászdózsa

Lásd még Ada

Szabó G.: A Dunaföldvár-Kálvária tell-település kora bronzkori rétegsora. WMMÉ 17
(1992) 35–94.

Szabó, G.: Die Probleme der Entstehung der Nagyrév-Kultur entlang der Donau. —
A nagyrévi kultúra kialakulásának problémái a Duna mentén. Zalai Múzeum 5
(1994) 61–71.

Eredet

Bóna, I.: The Early bronze Age urn cemetery at Kulcs and the Kulcs Group of the Nagyrév Culture. *Alba Regia* I (1960) 7–15.

Bóna, I. The cemeteries of the Nagyrév Culture. *Alba Regia* II–III (1961–62) /1963/ 11–23.

Bóna, I.: The peoples or southern origin of the Early bronze Age in Hungary. I–II. *Alba Regia* IV–V (1963–64) 1965, 17–63.

Duna mentén: proto Nagyrévből alakul ki az ún korai és klasszikus Nagyrév, tellek vastag rétegsora

Korai Nagyrév a Tisza mentén:

Ökörhalom és Kőtörés fázisok/csoportok

Bóna: Átvándorlás a Duna mentéről

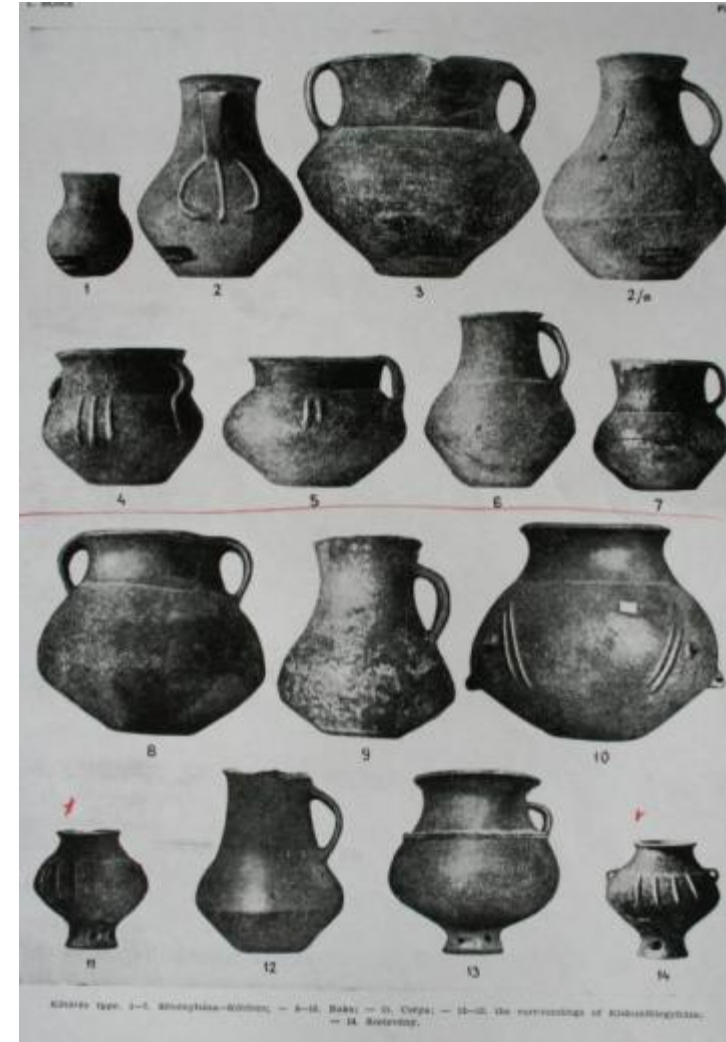
V. Szabó G: helyi kialakulás Ada vagyis Somogyvár-Vinkovci kapcsolatokat mutató késői Makó anyagból

Kőtörési lelőhely leválasztása

A Sövényháza-kőtörési anyagnak a róla elnevezett leletcsoporttól való eltérő jellemvonásaira hívja fel a figyelmet több publikáció is és ezt a leletanyagot a Somogyvár–Vinkovci- illetve az Ada-körhöz kapcsolják. (R. Csányi 1983, V. Szabó 1999, Kulcsár 2000)

V. Szabó G.: A bronzkor csongrád megyében (Történeti vázlat a készülő régészeti állandó kiállítás kapcsán). — *Die Bronzezeit im Komitat Csongrád. Eine historische Skizze anlässlich der künftigen ständigen Ausstellung.* — *The Bronze Age in county Csongrád. A historical outline made on the occasion of the arrangement of the permanent archaeological exhibition.* *Múzeumi Füzetek — Csongrád* 2 (1999) 51–117.

Duna-Tisza közén is vannak korai Nagyrévi lelőhelyek: Kecskemét-Csukás ér (erős somogyvári jellegzetességekkel) Tóth K.: Kora bronzkori edénylelet Kecskemét-Csukáséren. — *Ein frühbronzezeitliches Gefäßdepot auf dem Fundort Kecskemét-Csukásér.* *MFME–StudArch* 5 (1999) 27–49.

Az Alföldön a kora bronzkor 2a-b még szétválaszthatatlan, csak területi egységek élnek: Ökörhalom, Kőtörés,
A Duna menti idősebb fázis a Bóna szerinti felosztásban: Szigetszentmiklós (a temető A típusú leletei)
feltehetően Somogyvár alapokon jön létre de az eltérő Duna és Tisza menti csoportok eltérő Somogyvár alapokat jelentenek. Pl.: Kőtörés Ada alapokon csak a KBIII-ban képez tellet, mondja a hagyományos nézet, de Szabó Géza Duna menti protonagyrovja KBI korú
Ökörhalom pl csak temetkezésből ismert a tószegi tellhez közel, bár az utóbbi Csányi M. elképzelés szerint ott van legalul mint tellkezdemény
Mik a Tisza mentén a legkorábbi leletanyagok?

Telepek:

A	D	E	
1	– 2	1	Vatya III
3	– 5		Vatya II
6	– 7	2	Vatya I–Post-Nagyrev
8			Kulcs-Phase
9	– 11	3	Kulcs- bzw. Szigetszentmiklós-Phase der Nagyrev-Kultur
12		4	Klassische Nagyrev-Kultur und Szigetszentmiklós-Phase
13	– 16	5	frühe Nagyrev-Kultur
17	– 20	6	Ökörhalom-Phase, Proto-Nagyrev Funde

Az eltérő földrajzi környezethez igazodva tell telepek a Duna és Tisza menti keskeny sávokban (Tószeg-Laposhalom 22-13 szint, Tiszaug-Kéménytető 4 szint 210-250 cm rétegvastagságban, Bölcske-Vörösgyűrű, Baracs-Földvár 13–9. rétegek, Dunaújváros-Kosziderpadlás 4 nagyrevi szint, 120 cm rétegvastagság, Ökörhalom fázis vége, klasszikus és késő nagyrev leletanyag, Százhalombatta-Földvár a nagyrevi kultúra szigetszentmiklós fázisa,)

egyrétegű települések (a Kötörés csak egyrétegű telepeket képez):

Bp környékén: Diósd, Budafok, Soroksár

Duna-Tisza közén: Kiskunfélegyháza Izsáki út (Balogh Cs.: Előzetes jelentés egy kora bronzkori település feltárásáról Kiskunfélegyháza Izsáki-út lelőhelyen. Régészeti problémák egy objektum értelmezése körül MKBKM 1995–1996 (1997) 49–53.

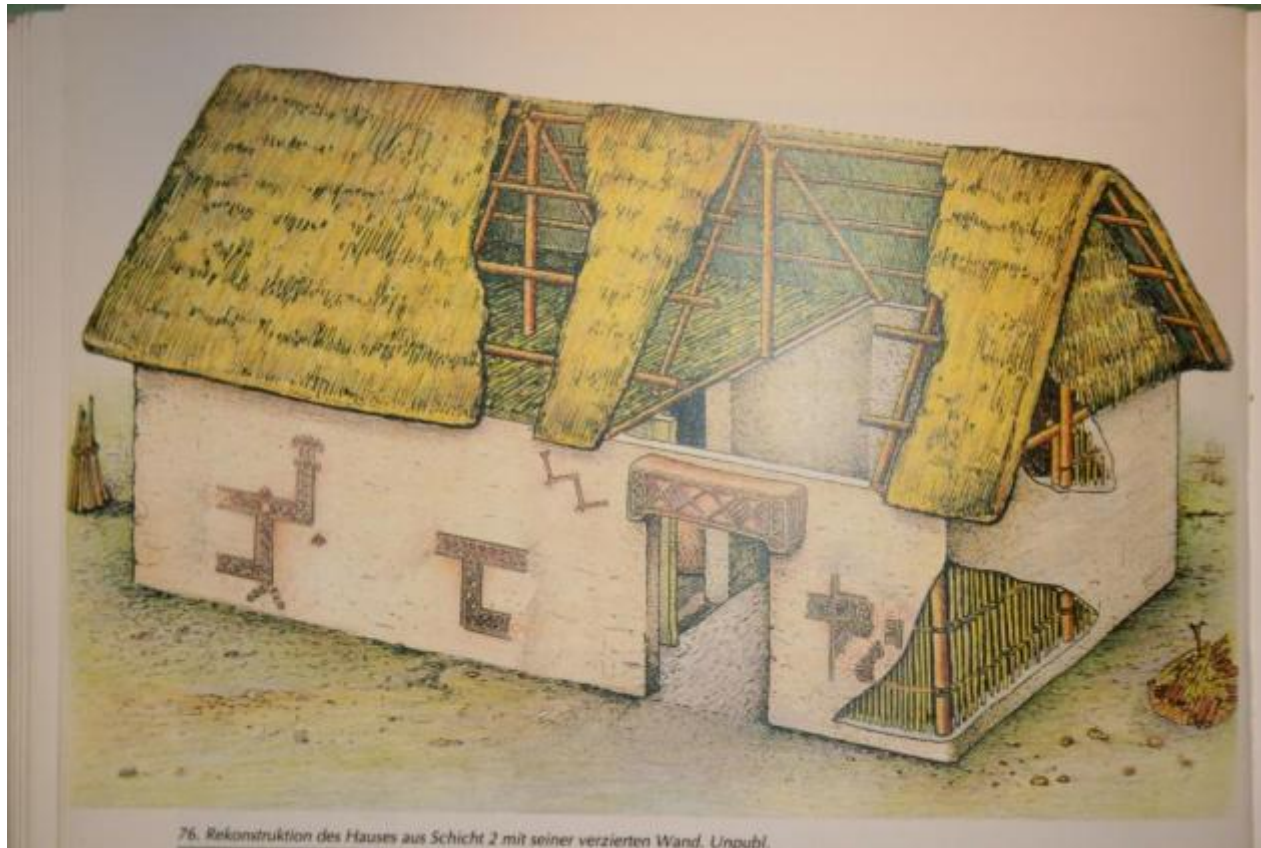
Baks-Homokbánya: P. Fischl K. – Kiss V. – Kulcsár G.: Kora és középső bronzkori település Baks-Homokbánya (Csongrád megye) lelőhelyen. — Früh- und mittelbronzezeitliche Siedlungen auf dem Fundort Baks-Homokbánya (Komitat Csongrád). MFMÉ – StudArch 5 (1999) 77–190.

Szentes-Várostantya (Szabó G.: Kora bronzkori leletek Szentes-Várostantya lelőhelyről. — Early Bronze Age Finds from Szentes-Várostantya. MFMÉ – StudArch 5 (1999) 9–26)

Tiszaug és Hódmezővásárhely között: V. Szabó G.: A Perjámos-kultúra leletei Hódmezővásárhely környékén (Adalékok a kora és középső bronzkori női viselethez) In: Látták Trója kapuit. Bronzkori leletek a Közép-Tisza vidékéről. Gyulai katalógusok 3. Szerk.: Havassy P. Gyula 1997, 57–84.

Bóna I.: A Nagyrev-kultúra településiről. — Über die Siedlungen der Nagyrev-kultur. A Tapolcai Városi Múzeum Közleményei 2 (1991) 73–80

Tiszaug-Kéménytető, 2. szint házrekonstrukciója

Temetkezések:

31. Gefäße aus Grab Grab 8/8 von Nagyrév-Zsidóhalom.

Kat. Nr. 456/1-14

A kutatás sokáig csak a hamvasztásos (szórt hamvas sírokat) ismerte (Tószeg, ökörhalom, Szolnok-Szanda, Budatétény).

A kulcsi temetőben megjelenő úrnás rítust idegen befolyásként értékelték

Újabbán egyre több csontvázás sírja is ismert a kultúrának

Birituális temetkezési szokások (Nagyrév-Zsidóhalom)

Nagyobb temetők, a sírok sírcsoportokra oszlanak (Kulcs 2 sírcsoport 9 és 11 sírral, Nagyrév-Zsidóhalom 3 nagyrévi sírcsoport összesen 27 sírral és 11 hatvani sír) — családi temetkezési helyek

R. Csányi M.: A nagyrévi kultúra leletei a Közép-Tiszavidékről. — Finds of the Nagyrév Culture in the Middle Tisza Region. SZMMÉK 1982–1983 (1983) 33–65.

Csányi M.: Bestattunfen, Kult und Sakrale Symbole der Nagyrév-kultur. In: Bronzezeiten in Ungarn.

Forschungen in Tell-Siedlungen an Donau und Theiss. Hrg.: Meier-Arendt, W. Frankfurt am Main 1992, 83–87

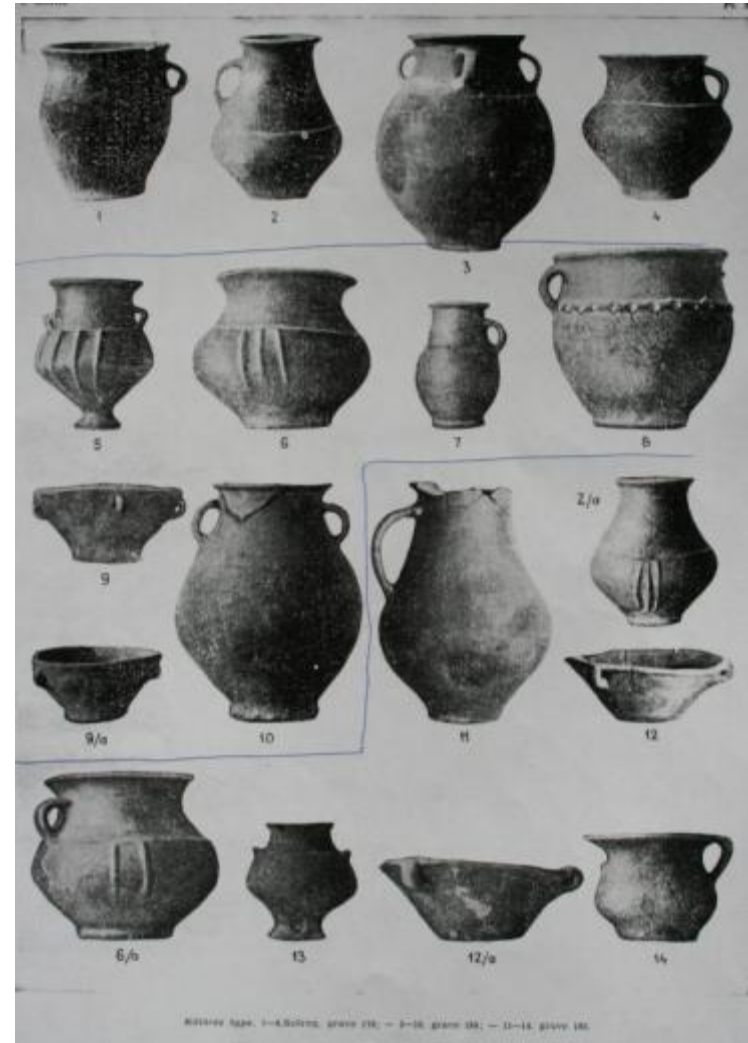
Kőtörés-típus

Szőreg 176, 179, 184, 193. sírok

Sövényháza-Kőtörés (?)

Baks, csépa, Szelevény, Szentes,
alpár, makó, Rösztke

Vác, Dunaalmás, Nezsider

Ökörhalom-típus

Tószeg-Ökörhalom, -Kucorgó

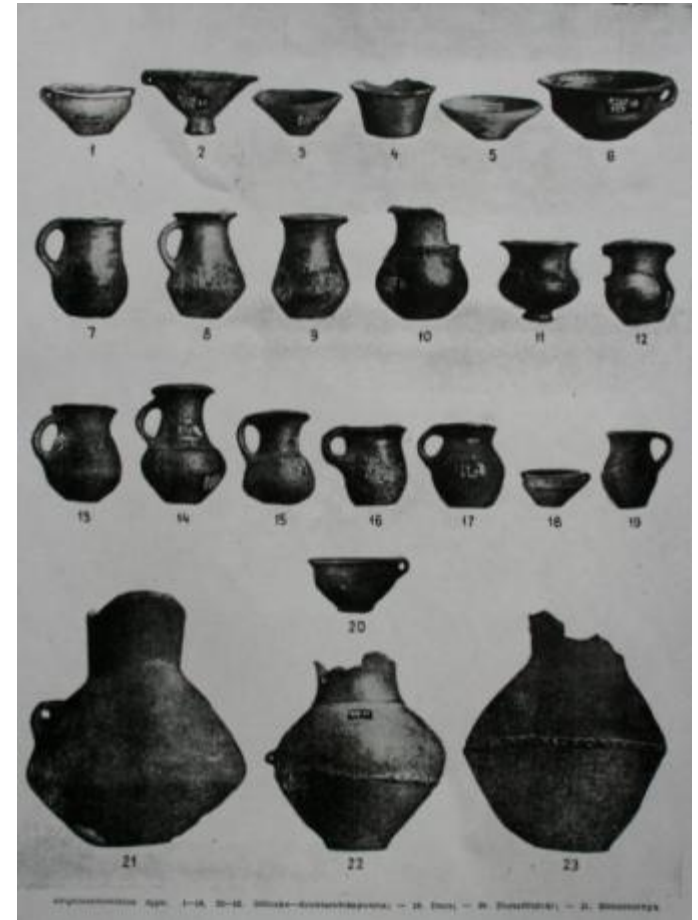
Aszód, Cegléd, Szigetszentmiklós,
Tököl, Zsámbék, adony,
Dunaújváros, Szekszárd, Nagyrév,
Szentés, Kiskörös, Dunaföldvár,
Kecskemét, Balatonberény,
Kiskunfélegyháza, Simontornya,
Nagykörös, Cegléd, szolnok-
Szanda, Szolnok-Szőlőhalom

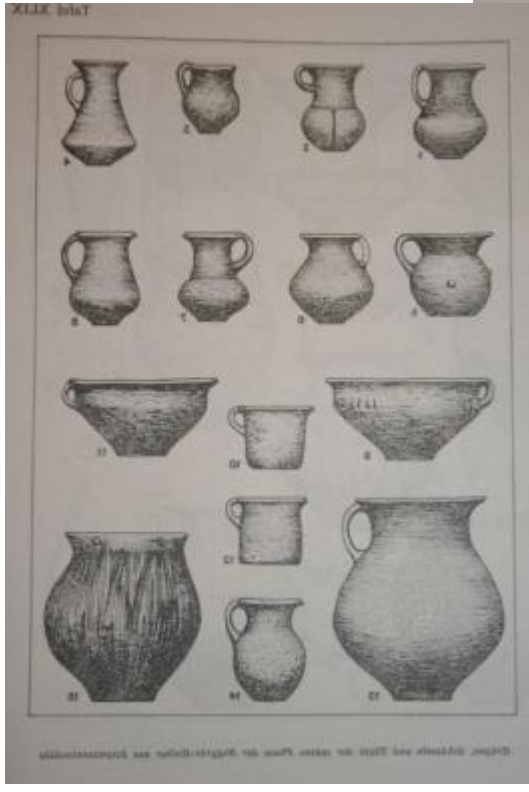
Szigetszentmiklós-típus

Szigetszentmiklós

Százhalombatta, Alsónyék,
Dunaújváros-Dunadűlő, -
Dunasor, -Öreghegy,
Százhalombatta, Adony, Érd,
Simontornya, Bölcské, Decs,
Dunaföldvár

Koranagyrévi leletanyagok

Későnagyrévi leletanyagok

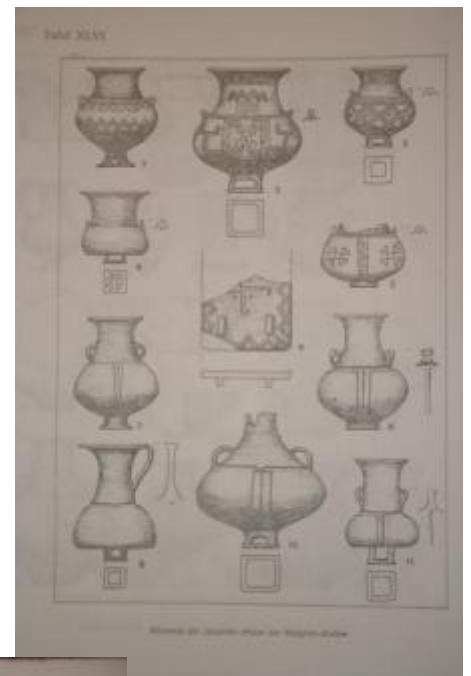

Keramik der jüngeren Phase der Nagyrévi-Kultur

Tafel XLVIII

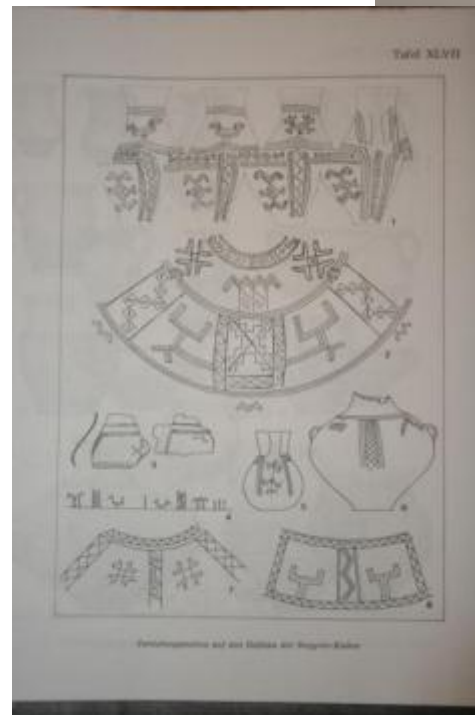

Keramik der jüngeren Phase der Nagyrévi-Kultur

Keramik der jüngeren Phase der Nagyrévi-Kultur

Tafel XLVI

Verzierungen auf drei Gefäßen der Nagyrévi-Kultur

Nyírség-kultúra

Kalicz 1968, Kalicz 1984, Dani
2400/2350–2200/2150 BC

Polgár – Kengyelkút: 1: 685. obj.; 2: 590. obj.

- Több korai főként Vucedoli anyagokkal kapcsolatban történt nyírségi lelet közlése után Kalicz Nándor körvonalazta a kultúrát (lásd Makó kultúra)
- A tiszalúci ásatás után korrigálta kronológiai rendszerét: Makó-Nyírség egymásutániság
- Román kutatás jelenlegi álláspontja: kora bronzkor 1: Makó-kultúra
- Kora bronzkor 2: Nyírség-kultúra
- Kora bronzkor 3: Szaniszló csoport, ennek végén Érendréd/Andrid csoport már az Ottomány-kultúra kezdete
- Eredet: a mélyen vésett díszítés alapján a vucedoli kerámiatradícióval hozzák kapcsolatba és a Vučedol-kultúra (C) északkeleti migrációjával magyarázzák létrejöttét
- Eltejedés:
- Délen a Körösök völgye, Gyoma-Vésztő
- A Hortobágy területén nincsenek Nyírség lelőhelyek
- A Sajó torkolattól D-re átlépte a Tiszát, de Tiszakeszitől délre a Tisza jobb partján már nem ismertek lelőhelyei
- Dny: Sárrétudvari-Őrhalom
- Ény: Halmaj
- Ny: Cserépváralja
- K: Ér völgye, Ecsedi láp
- É: Bodrogköz, és a K-szlovákiai alföldön a folyók völgye

- **Telepek:**

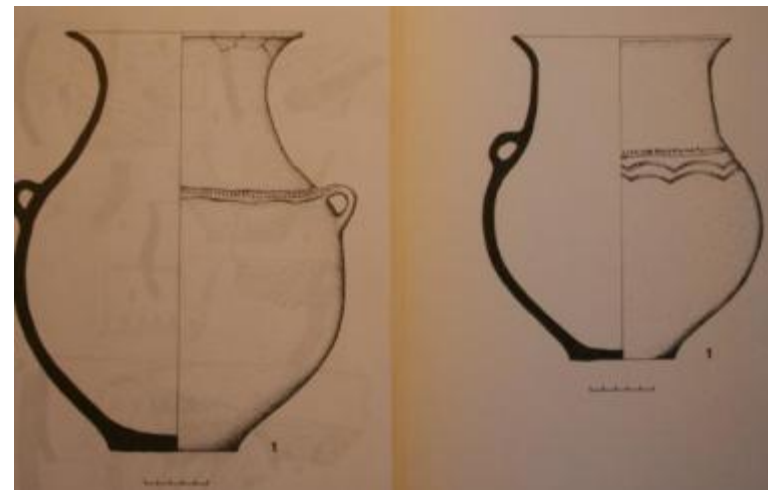
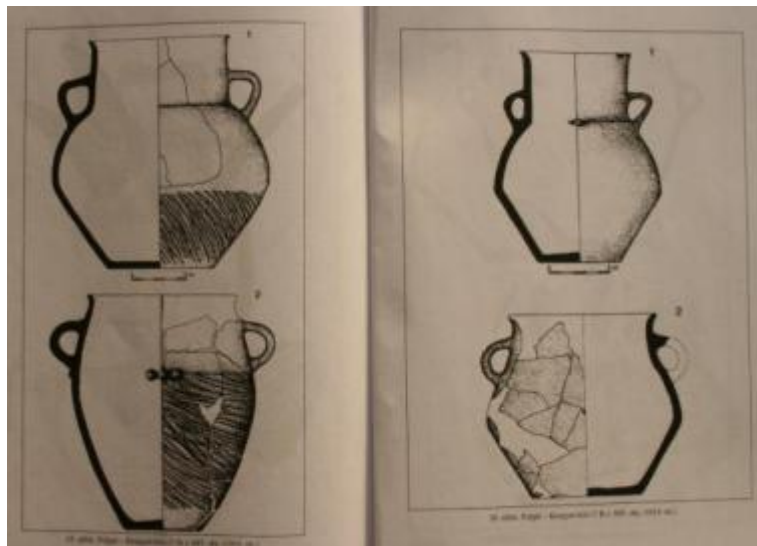
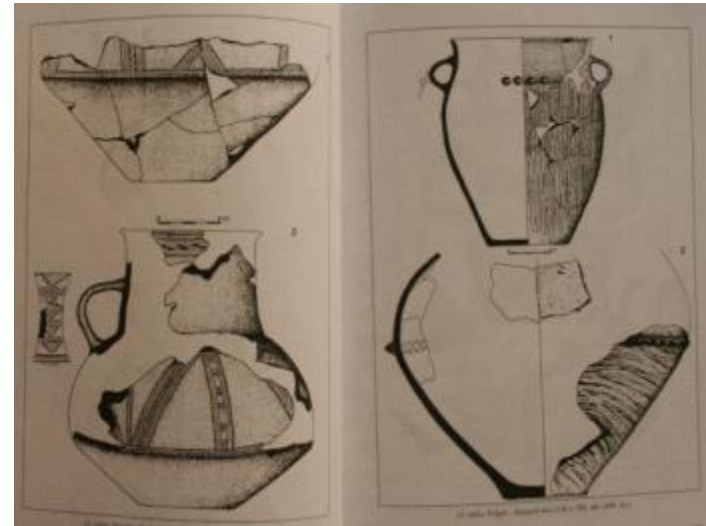
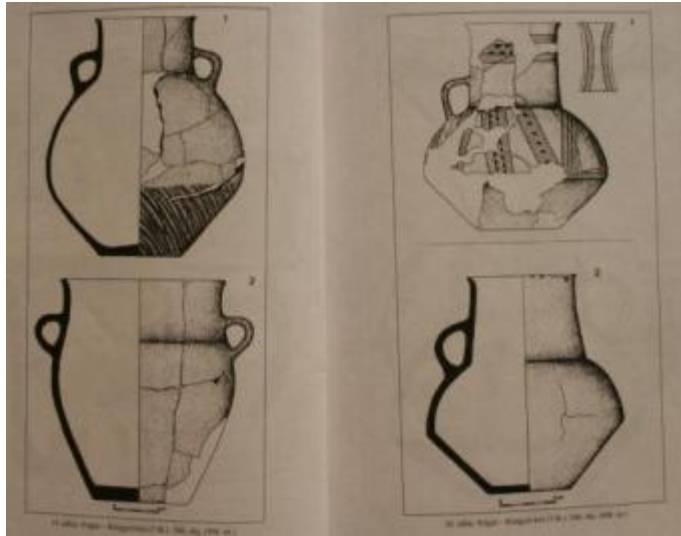
- Nagy lelőhelysűrűség, a sok kis település gyorsan költöző kis közösségek nem egyidejű lakóhelyei
- Lakóházakra utaló nyom nincs (sem cölöplyukak, sem paticsmaradványok), csak 1-4 hulladékgyűjtő anyaga (Polgár-Basatanya, Tiszavasvári-paptelekhát, Tiszabercel-Ráctemető, Paszab-Szőlőhomoka, Ibrony-Apárta, Tiszakarád-Bábahomok, Tiszalúc-dankadomb, Nyírpazony-Cserebogárhát)
- Nyíregyháza-Császárszállás: 20objektum
- Polgár-Királyérpart, Polgár-Kengyel köz (4 kút)

- **Temetkezések**

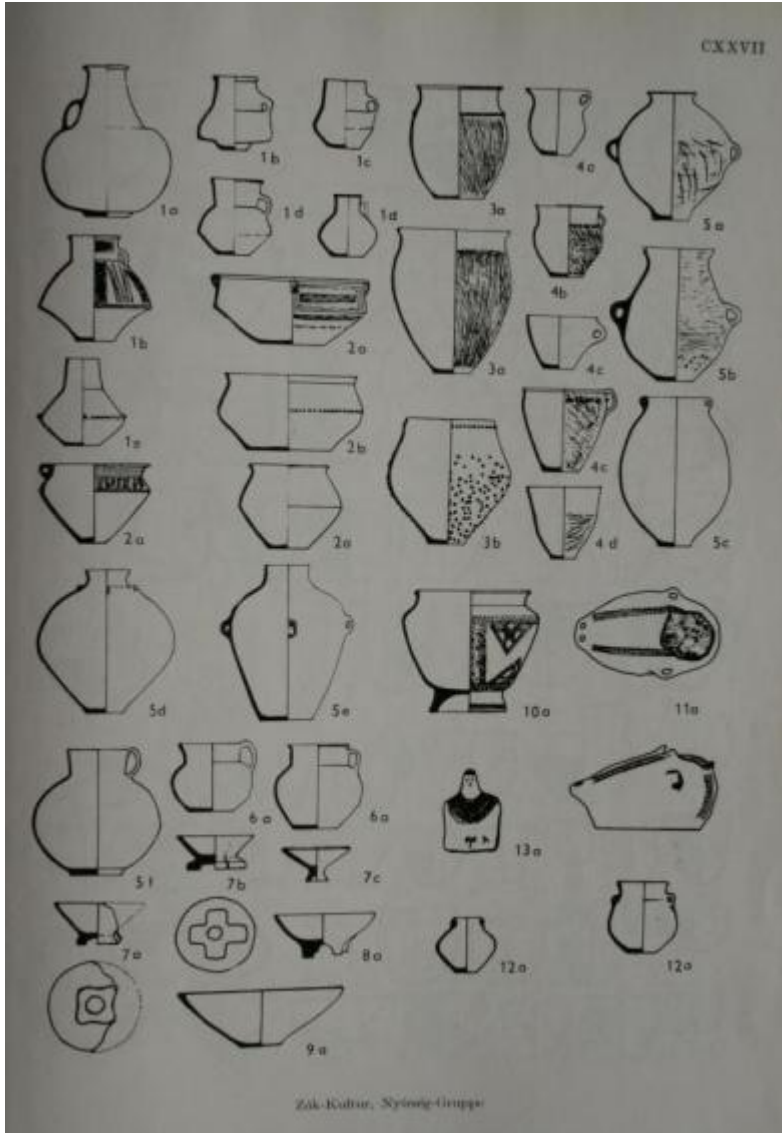
- Összesen 13 temetkezést ismerünk
- 12 urnás (Tiszavasvár-Városföldje, Jegyző tag, Kántorjánosi-Pénzverem, Kótaj-Rókalyuk, Nyíregyháza-Örökös földek)
- 1 szórthamvas (Kassamindszent-Csontosfalva 2. sír)
- 3 csontvázas(Hajdúnánás-Fekete halom)

- Tipológia
- Bikónikus testű, hengeres vagy kónikus nyakú, enyhén kihajló peremű füles korsók
- Nagyrévi korsókhoz hasonló kónikus aljú, gömbölyű testű, ívelten kónikus, hosszú nyakú, tölcséresen kihajló peremű korsók a nyakat és a vállat átívelő szalagfüllel
- Hordóalakú, enyhén kónikus nyakú, a nyak alján két szalagfüllel ellátott fazék, a nyak és a has határán törés látható.
- Előbbi alapforma vízszintes sávokban inkrusztált mintával, nyakán elsimítva, testén seprűzéssel, nyak alján apró bütykökkel
- Azonos forma fül nélküli változata
- A korsók testfelépítéséhez hasonló, de fül nélküli díszített fazék
- Kettőskónikus, ívelten kihajló peremű, füles vagy fületlen tál, a vállon éles töréssel
- A hasi élen vagy a vállon lehet bütyökkel vagy geometrikus mintával díszítve, esetleg seprűzve vagy felkent mázzal borítva az alsó fele
- Behúzott peremű, gömbszelet alakú tál
- Ívelten kettőskonikus testű, lekerekített vállú, ívelt nyakú, tölcséresen kihajló peremű tál
- A belső díszes tál nem jellemző, csak két töredéke került elő
- Kettőskónikus testű, hengeres vagy enyhén kónikus nyakú, enyhén kihajló peremű, a nyakat a vállal összekötő szimmetrikusan elhelyezett két szalagfüllel ellátott amfóra. A nyak és a test találkozásánál töréssel vagy anélkül
- Nyúlánk, hordótestű amfóra.
- Csonkakúpos aljú, gömbölyű testű amfóra
- Hordótetsű egyfülű kihajló peremű bögre, a nyakat a testtől tötrés választja el
- Kettős kónikus, nyomott alsórészű bögre
- Hombár, pácedény, szűrőedény, orsókarika
- A leletanyagban legmarkánsabban a Közép-Tisza vidéki nagyrévi hatás érvényesül (Ökörhalmi fázis és klasszikus fázis)
- Fémek: Kömlőd típusú rézbalták sűrűsödési pontja a kultúra területe: Nyírtass, Balkány, Kisvárd
- Egyértelműen Vucedoli eredetű fémművesség.

Dani J.: A kora bronzkori Nyírség-kultúra települései Polgár-határában. — Siedlungen der Frühbronzezeitlichen Nyírség Kultur in der Umgebung von Polgár. DDMÉ 1997–1998 (1999) 49–128.
Dani, J.: Neue Beiträge zu den Bestattungen der Nyírség-Kultur. — Újabb adatok a Nyírség-kultúra temetkezéséhez. JAMÉ 37–38 (1995–1996) 1997 51–71.

Kalicz N.: Die Frühbronzezeit in Nordost-Ungarn. ArchHung 45 (1968).

Tafel XXVII

Bestandteile der Székely-Kultur

Kulturen der Frühbronzezeit des Karpatenbeckens und Nordbalkans. Beograd 1984.

Tafel XXIV

Bestandteile der Székely-Kultur

Tafel XXV

Bestandteile der Székely-Kultur

Tafel XXVI

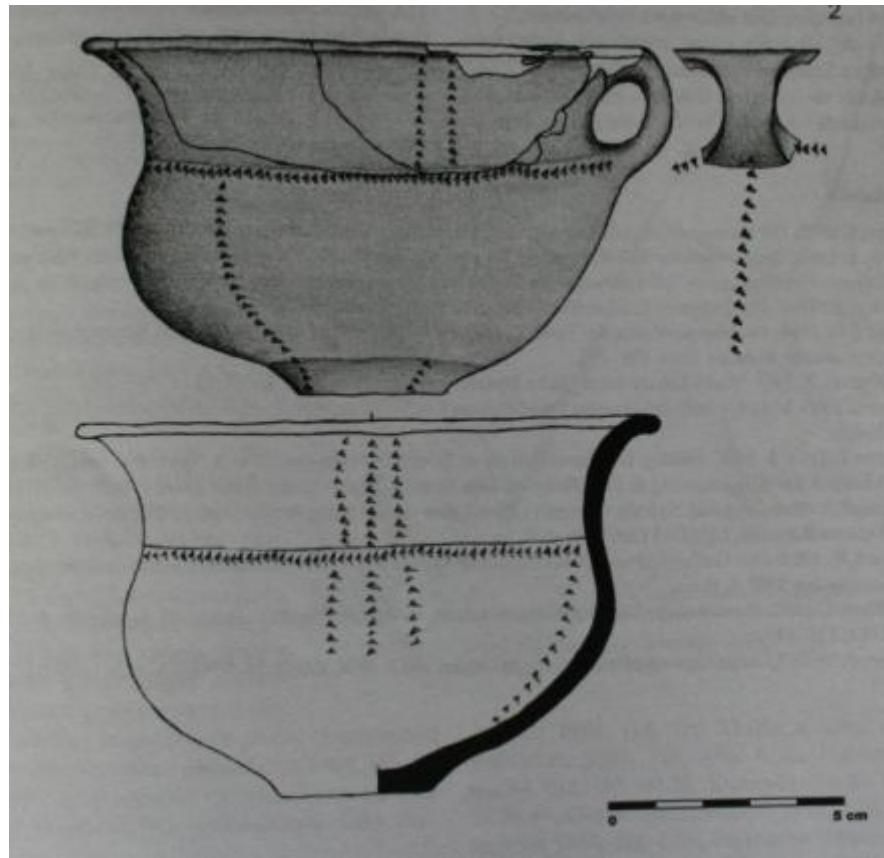

Bestandteile der Székely-Kultur

Szaniszló-csoport/kultúra

Kora bronzkor 3

2050–1950 BC

- Kalicz 1968 — Nyírség-kultúra 2. fázisa párhuzamosan a Hatvannal
- Ténylegesen Bader T. különítette el a beböködött háromszögekből alkotott motívumokat használó anyagi műveltséget, melyet Szaniszló/Sanislaü-fázisnak nevezett el. Ez lett a Nyírség II, vagy késői Nyírség.
- Önálló csoportként Németi J. és P. Roman különítette el. Időrendileg a nyírség és az Ottomány közé tették, mint az előbbivel genetikus kapcsolatban álló önálló kulturális egységet
- Bóna István és Sz.Máthé Márta kutatásai kimutatták, hogy ez a típusú leletanyag nem csak ÉNy-Romániában és DK-Szlovákiában hanem Magyarországon is megvan.
- Sz. Máthé Márta a Gáborján-csapszékparti település 3. rétege alapján Ottomány A-ként nevezte, vagyis az Ottománnyal genetikus kapcsolatban levő jelenségként értelmezte.
- A Szaniszló és az Ottomány kultúrák között egy átmeneti fázist is lehet különíteni, mely az Érendréd/Andrid nevet kapta a román kutatásban.
- Míg tehát a kutatás egy része a Nyírség-kultúrához kapcsolja genetikusan, addig a másik rész az Ottományi kultúra kialakításában játszott szerepet hangsúlyozza.
- Edényművessége nem mutat kapcsolatot a Nyírség kerámiával
- Enyhén ívelő peremei és gömbölyű formái ellentétben állnak a Nyírség-kultúra erősen kihajló peremeivel és bikónikus formáival
- A Nyírsegtől eltérő sajátos formakincssel és díszítő technikával rendelkezik
- A beböködött háromszögekből álló mintát fehér inkrusztációval töltötték ki.
- Elterjedési területe azonban fedi a Nyírség-kultúrát és temetkezési szokásaik is megegyeznek (urnás-hamvasztásos).
- Feltehető tehát az utóbbi előbbiből való kifejlődése de nem tudjuk milyen kulturális impulzusok hatására.
- Jelentős kapcsolat a fiatal Nagyrévi kultúrával és a korai hatvani kultúrával, életének végén rövid ideig párhuzamos lehet az Ottomány-kultúra kezdetével, a korai Perjámos-kultúrával

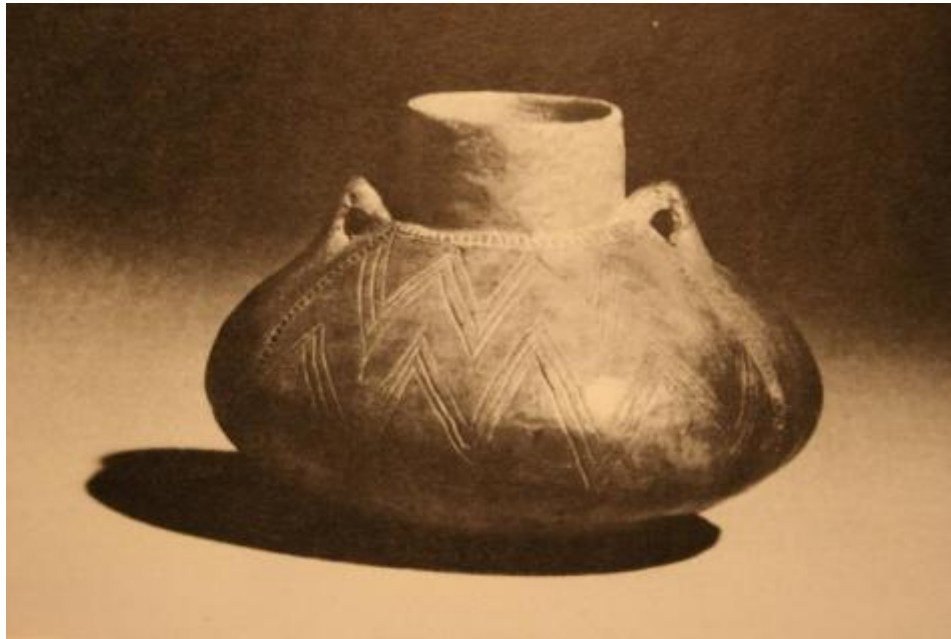
- Elterjedés:
 - ÉNy-Románia, ÉK-Magyarország és K-Szlovákia.
 - A lelőhelyek 70 %-a az Ér-völgyében sűrűsödik, de az elterjedési terület központi része a Nyírség.
 - Ér-völgy, Ecsedi-láp, Berettyó vonala, a Hortobágyról nincs adat, nyugaton a Tisz, bár pár adat van a tiszai nyugati partjáról is: Tiszakeszi-Szódadomb
 - Rétköz
 - É: Latorca vonala, szlovákiai alföld
-
- Telepek:
 - Egyrétegű horizontális telepek (gödrök) kb 50 db lelőhely: Demecser-Roffaj: 140 objektum, Piskolt-Homokos 17 objektum
 - Tell települések alján jelentkező rétegek (7 esetben): Bakonszeg-Kádárdomb, Gáborján-csapadékpart, Ottomány-Várhegy, Szalacs-Vida hegy stb
 - Házakra utaló közvetlen nyom (cölöplyuk) nincs, de vannak nagyméretű paticsfoltok, mely a felmenő, tapasztott falra utal
-
- Temetkezések:
 - Urnás-hamvas temetkezések, összesen 43 sír ismert eddig 8 temetkezési helyről
 - Csomaköz-Tökös. 26 sírból álló temető — koncentráltabb faluközösségekre utaló jel
 - 2-4 urnasír
 - Egyes sírok 4 esetben
 - Hamvakat fazékba vagy tálba tették ritkán amfórába

- Irodalom:
- I. Ordentlich-C. Kacsó: Cimitirul din epoca bronzului de la Ciumești. La nécropole de l'âge du bronze de Ciumești. SCIVA 21/1, București, 1970, 49-63
- P.Roman-Németi I.: I. Németi-P. Roman: Descoperiri din perioada timpurie (Pre-Otomani) a epocii bronzului în Nord-Vestul Romniei. Découvertes de la période ancienne (pré-Otomani) de l'âge du bronze dans le nord-ouest de la Roumanie
- SCIVA 37/3, București, 1986, 198-232
- P.Roman-Németi I.: Die frühbronzezeitlichen Kulturgruppen der Vor-Otomani Periode in Nordwest-Rumänien. In: Internationales Symposium, Univerzita Karlova, Praha 1989, PHPraha XV-XVI, 1989, 243-248
- Sz. Máthé M.: Bronze Age Tells in the Berettyó-Valley
- In: Bronze Age Tell Settlements of the Great Hungarian Plain I., IPH I., Bp. 1988, 27-122
- SZ. MÁTHÉ 1994: Sz. Máthé M.: Adatok az Ottomány-kultúra eredetéhez (Kutatási vázlat)
- In: Történeti és néprajzi tanulmányok, 27-31. Szerk.: Újváry Z., Debrecen, 1994
- Németi J.-Dani J.: Néhány kora bronzkori sír az Érmellékről (Románia) és a Nyírségből (Magyarország). Adalékok ÉK-Magyarország és ÉNy-Románia kora bronzkorához. — Some Early Bronze Age graves from the Érmellék(Romania) and Nyírség(Hungary). Some data ont he Early Bronze Age of Northeast Hungary and Northwest Romania
- JAMÉ XLIII, 2001, 95-126

Ottomány-kultúra

Kora bronzkor 3

Ottomány I: 2000-1800 BC

T.Bader: Bemerkungen zur Bronzezeit im Karpatenbecken. Otomani/Füzesabony-Komplex.
 Überblick und Fragestellung
 JMV 80, 1998, 43-108

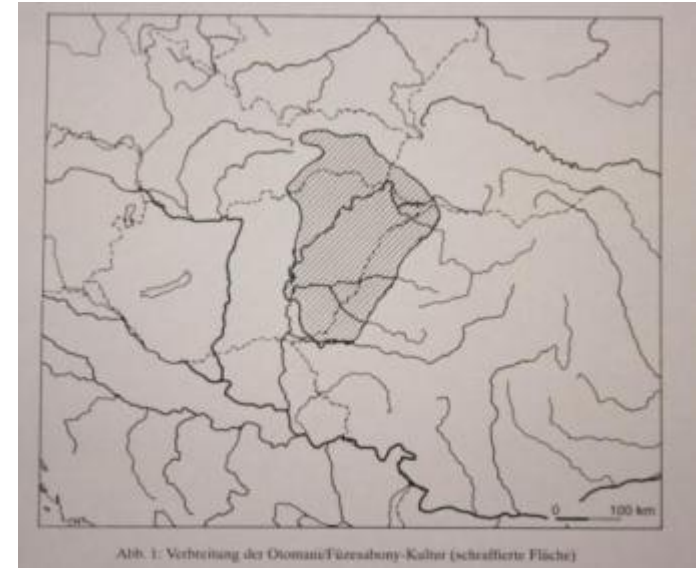
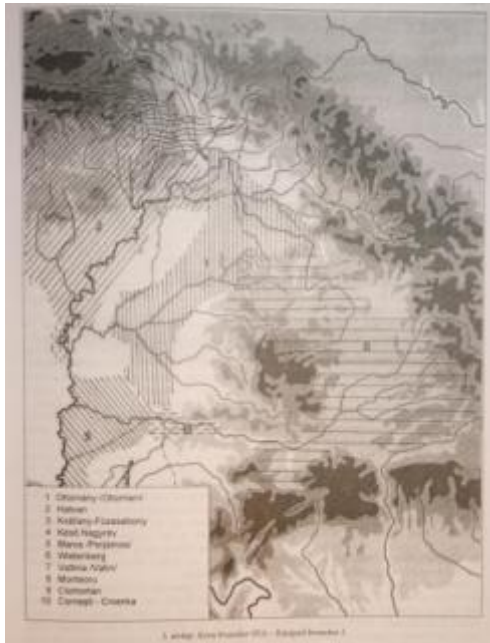

Abb. 1: Verbreitung der Otomani-Füzesabony-Kultur (schraffierte Fläche)

Stufe Otomani I	Ia	Reinecke A1
	Ib	Reinecke A2
Stufe Otomani II	II	Reinecke B1-B2
Stufe Otomani II-III	II/III	Reinecke C
Stufe Otomani III	III	Reinecke D

Nach der Stufe III der Otomani-Kultur habe ich auch eine IV. Stufe eingeführt und inhaltlich, kulturell und chronologisch bestimmt.²⁷

Frühbronzezeit	Nyírség/Ottomány I
Mittlere Bronzezeit	Ottomány II - Varsánd
Kosziderhorizont	Ottomány III

- Elterjedési terület:
- A Tiszától keletre, Bereg megye déli területe, Szabolcs megye északi részéig, a romániai Ér és a magyar Berettyó-völgyekben, a Sebes-Körös völgyében Békésig, a Fehér-Körös mentén. Legnyugatabbi lelőhelye: Túrkeve –Terehalom
- Névadó lelőhely: Ottomány-Várhegy (Roska M.: Rapport préliminaire sur les fouilles archéologiques de l'année 1. Dacia 2; 1925, 400-403, Roska M.: Ásatások az ottományi Várhegyen és Földvárban. — Grabungen am Várhegy und Földvár von Ottomány Dolg V., Szeged, 1929, 163-177.)
- Eredet: Helyi alapok: Nyírség II — Szaniszló + déli Somogyvár-Vinkovci ág (Gyula-Roşia), ez utóbbival magyarázható a csontvázas temetkezések megjelenése
- Sz. Máthé Márta a Berettyó völgyi tellek kutatása során néhány tell alján előkerült Ottomány A és Ottomány B anyagot különített el.
- Ottomány A = Szaniszló típus
- Ottomány B = Rétközberencs, Bodrogszerdhely, Herpály, (alsó 4. réteg) Érendréd
- A Román kutatás a korai Ottomány kultúrát Érendréd/Andrid-típus név alatt foglalta össze

• Telepek:

- Egyrétegű telepek: Rétközberencs-Paramdomb (Kalicz N.: *Bronzkori telep Rétközberencs határában.* — *A Bronze Age Settlement in the outskirts of Rétközberencs.* ArchÉrt 97, 1970, 23-31), Bodrogszerdahely (szórvány leletek), Csengersima-Határátkelőhely (publikálatlan)
- Tell-kezdemények: általában két réteg: Aranyosmedgyes, Biharugra-Cserepes dűlő
- Tellek: Bakonszeg-Kádárdomb (7-4), Gáborján-Csapszékpart
- Túrkeve-Terehalom, ásatók: Csányi Marietta és Tárnoki Judit
- 5,5 méter vastag rétegsor, 12 települési réteg
- A tellt az Ottomány-kultúra alapította, ide sorolható a 11–6. szint leletanyaga, mely a teljes ottományi fejlődést felöleli
- Tellek alsó rétegeként: Berettyóújfalu-Herpály: 4. réteg, Békés-Várdomb, Dévaványa, Füzesgyarmat, Vésztő
- Döngölt agyagpadlójú, cölöpszerkezetes házak, Túrkevéen a házak alapárkait is meg tudták figyelni, Bakonszegen a padló szélein deszkakeretezés nyomait találták
- Túrkevéen a házak szoros, sakktáblaszerű elrendezésben álltak, csak a legalsó rétegben figyelhető meg lazább településszerkezet

- **Temetkezések:**

- A temetkezésre kettősség jellemző
- A Nyírség területéről ismert sírok urnás-hamvasztásos rítusúak (Baktalórántháza, Berettyóújfalu-Szilhalom: a tell legalján a gyulavarsándi rétegek alatt 1 urnás és 2 szórthamvas ottományi temetkezés került elő)
- Az érmelléki lelőhelyek többnyire csontvázas rítusúak (Érendréd, Piskolt, Szalacs-Várhegy, Terem, Fény)

- **Kapcsolatok:**

- Korai hatvani, késő nagyrévi kapcsolatok, Kisapostag
- Battonyai temető korai szakasza
- Proto-Füzesabony

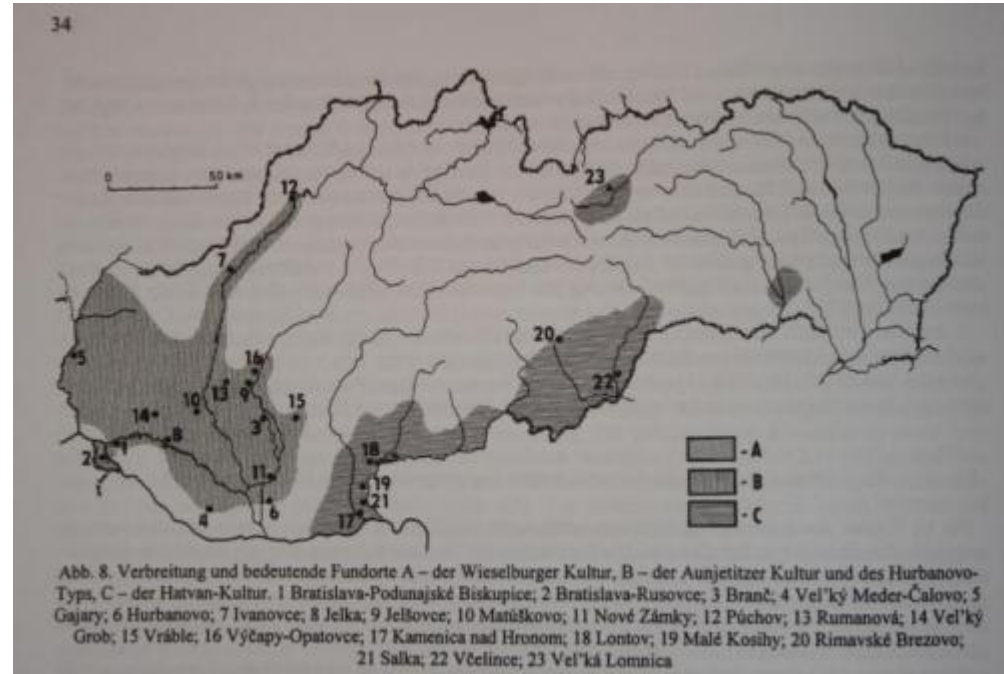
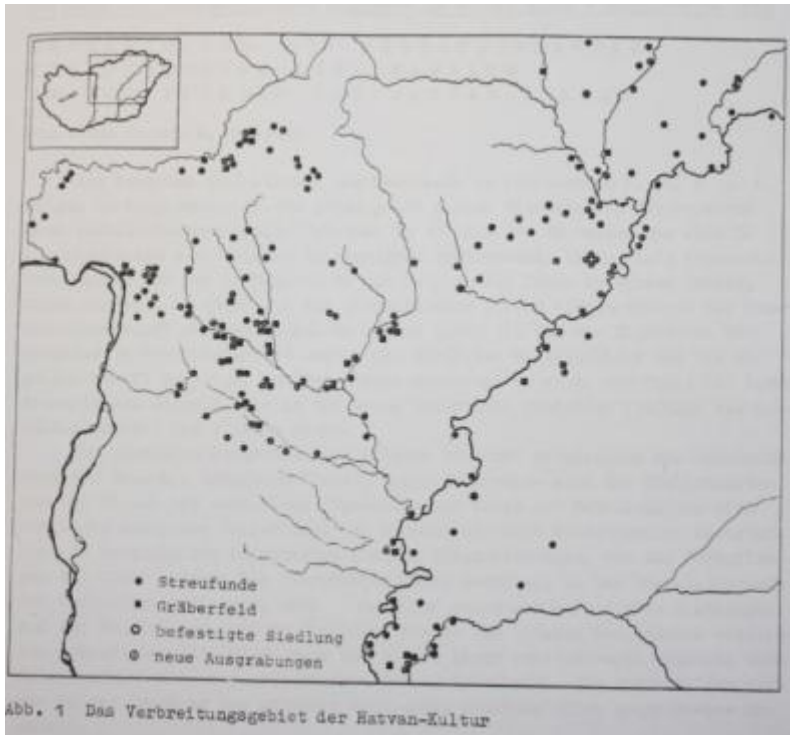
- **Kerámiaművesség:**

- Jellemző a bekarcolt cikk-cakk vonalkötegminta az edényeken
- Magasra polírozott, fekete vagy vörös felület a finom kerámián
- Barbotinos és seprűmintás házikerámia

Hatvan-kultúra

Elterjedés

- Délnyugaton Szolnok–Kunszentmárton
- Délkeleten a Körös alsó folyásának jobb partja
- Keleten: Hortobágy-Berettyó vonal
- Északon Szlovákia területe: Nyitra, Zsitva, Garam és Ipoly alsó folyása és a Kassai-medence

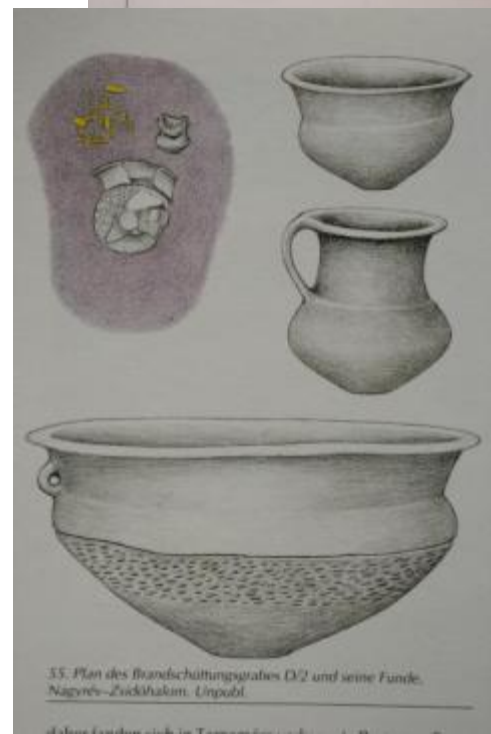
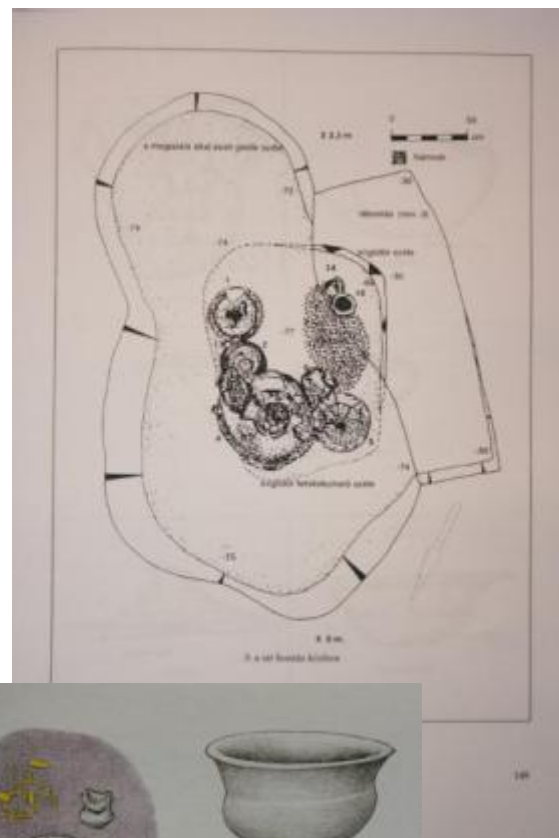
- **Kutatástörténet:**
- Legelső leletek: Aszód, szórthamvas sír kőpakolással
- Érdy J.: Az aszódi pogány sírok. — Die heidengräber in Aszód. Magyar Tudományos Akadémiai Értesítő 1854, 131–140.
- A 19. század utolsó harmadában már sok lelőhelye feltárássra került: Piliny, Hatvan, Muhi, Nagyrév, Tószeg
- Hatvan környéki lelőhelykoncentráció + Hatvan-strázsahegyi tell leletanyaga alapján már Tompa körvonalazza a műveltséget
- Tószegi ásatásokon feltárt hatvan rétegek és ezek kutatástörténeti vonatkozásai
- Kalicz Nándor monografikus feldolgozása

- **Eredet:**
- Nem megoldott
- Esetleg Makó alapokon: Ecseg-Várhegyen közvetlen kapcsolata két leletanyag között
- Jászdózsa-Kápolnahalmon, a tell alatt fiatal Somogyvári jellegzetességeket mutató Makó sírt találtak
- A két népesség anyagi kultúrájában nincs közvetlen kapcsolat
- Több kutatónál felmerült a Nyírség eredet is, de ez egyértelműen cáfolható
- Esetleg keleti (zsinegdíszes) komponens jöhet még szóba
- Kora bronzkor 3: textildíszes horizont: Erdélyben: Iernut-típus, Olténia, Nánát: Gornea-Orlești-csoport

- Telepek:
- Nagy terület, eltérő földrajzi adottságok, többféle települési forma
- Hegyekben, erődített magaslati telepek: Alsóvadász-Várdomb, Buják-Tarisznyapart
- Tell telepek és: Tiszafüred-Ásotthalom (AVK, Baden, Hatvan – 40-50 cm vastag rétegsor, Füzesabony –150 cm vastag rétegsor), Tószeg-Laposhalom, Törökszentmiklós-Terehalom (teljes rétegsor hatvani fejlődés), Jászdózsa-Kápolnahalom (teljes rétegsor hatvani fejlődés), Tiszaug-Kéménytető (4 Nagyrév-, 1 Hatvan-réteg)
- Tell telepek szlovákiában: Malé Kosihy és Včelince (a tell tetején folyamatos átfejlődéssel Proto-Piliny réteg található)
- szatelit telepek
- Folyó menti dombháton erődített telepek: Aszód-Manyik (Tárnoki J.: The settlements and cemetery of the Hatvan culture at Aszód. IPH I (1988) 137-169)
- Tárnoki Judit: A hatvani kultúra telepe Törökszentmiklóson és Bujákon. Bölcsészdoktori értekezés. Bp. 1996
- Csányi M.-Stanczik I.: Előzetes jelentés a Tiszaug-Kéménytetői bronzkori tell-telep ásatásáról. ArchÉrt 109(1982) 239-253.)
- Jászdózsa-Kápolnahalom
- Stanczik I.: Befestigungs- und Siedlungssystem von Jászdózsa-Kápolnahalom in der Periode der Hatvan-Kultur. In: Beiträge zum bronzezeitlichen Burgenbau in Mitteleuropa. Hrg.: Chropovský, B. – Herrmann, J. Berlin–Nitra 1982, 377–388.
- Stanczik I.: Jászdózsa-Kápolnahalom (Bronzkori telep) Bölcsészdoktori disszertáció. Kézirat. Budapest 1988.
- Jászdózsa-Kápolnahalom
- 1966-76 Stanczik Ilona
- Sáncárokka erődített telep, várrésszel és településrésszel
- 16 települési réteg (6 hatvani kultúra, 5 füzesabonyi kultúra, felső 1,2 m koszideri korszak)
- A hatvani rétegek során nagyobb a település kiterjedése mint a fentebbi két fiatalabb korszakban, ekkor csak a várrész volt lakott
- A külső telepen csak két padlószint tartozott a hatvani rétegekhez, sok gödörrel
- Utca mellé rendeződött településszerkezet
- Két fázisra osztotta a kultúrát a statigrafiai megfigyelések alapján:
- Tószegen és Tiszaugon Nagyrévi rétegek felett van a Hatvan-kultúra, vagyis egy fiatalabb Hatvan telepszik ott meg
- korai Hatvan a nagyrévvvel párhuzamosan indul
- Később újraértékeli a kulturális besorolást
- Véleményünk szerint a jászdózsai Kápolnahalom a füzesabonyi kultúra nem is élt. A fenti leletanyag csupán az egyidejűség bizonyítéka, ezért a telep életének ezt a szakaszát füzesabonyi időszaknak és nem kultúrának nevezzük
- Tószeg ugyanez
- Stanczik Ilona és Tárnoki Judit munkásságának eredménye, hogy a hatvani kultúra középső bronzkori továbbélését bizonyította
- Tárnoki J.: Fragen des Fortbestehens der Hatvan-kultur in Nordungarn In.: Urzeitliche und Frühhistorische Besiedlung der Ostslowakei in Bezug den Nachbargebieten. Nitra 1986, 139-143.
- késői, területi csoportokról kell beszélni (Ipoly-Zagyva vidék, Jászság-Tiszazug)
- Kovács T.: Adatok az Ipoly-Zagyva-vidék középső bronzkorához. ArchÉrt 116 (1989) 3-19.
- P. Fischl K.: Középső bronzkori leletek Szelevényről. Adatok a Tiszazug középső bronzkorának kronológiai és terminológiai kérdéseire. — Mittelbronzezeitliche Funde aus Szelevény. Angaben zu den chronologischen und terminologischen Fragen der mittleren Bronzezeit in Tiszazug. MFMÉ – StudArch 3 (1997) 7–37.

Temetkezések

- A telepek körül több kisebb sírcsoport figyelhető meg
- Szórthamvas és urnás rítus egyaránt, általában egy temetőn belül
- K-Ny irányítású, lekerekített téglalap alakú sírok
- Kb 40 sír ismert a kultúra területéről
- Régi temetőásatások csak szórványként értékelhetők a megfigyelések és a leletösszefüggések nélkül (Piliiny, Hatvan, Galgahévíz, Szelevény)
- Verseg-Kökényesi út 26 sír
- Tarnaméra-uszoda
- Tiszaörvény-Temetődomb 14 sír
- Nagyrév-Zsidóhalom 11 sír
- Tiszaug-Kisrétpart 10 sír
- Somogyvári Á.: Bronzkori sírok Hatvanból. *Agria* 20 (1984) 47-71.
- Dinnyés I.: Bronzkori sírok Tápióbicskéről. — *Bronzezeitliche Gräber in Tápióbicske StudCom* 9 (1980) 39-56.
- Kőváry Ágnes: A versegi bronzkori temető –Kiállításvezető — *Das Gräberfeld von Verseg – Ausstellungsführer*. Aszód 1986.
- Gál Krisztián: A hatvani kultúra sírjai Tápióságon. *Studia comitatensia* 28 (2004) 143–153
- A szórthamvas sírokban az edények gyakran szájjal lefelé állnak, gyakori a törött edénymelléklet adása is
- 10-20 edény mellékelésére is van példa

Leletanyag:

- Jellemző a textilminta, az apró bütykökkel ellátott felület, az erős seprűzés
- Erősen kihajló peremű, tölcséres nyakú, nyomott gömbös vagy gömbös testű bögrék
- Hosszú nyakú gömbös hasú bögrék
- Kis bögrék és csuprok sűrű apró bütykökkel díszítve
- A bögrék hasán és vagy nyakán ferde bevagdalt bordák
- Mély tálfazekak, alsó felükön textildísszel (hosszú, tölcséres nyak, öblös váll, csonkakúpos alsó test, fülek a vállon, vagy a peremtől a vállig ívelnek)
- Cilindrikus vagy tölcséres nyakú, tojástestű vagy gömbös hasú amfórák hason ülő szalagfüllel
- Tölcséres nyakú, tojás vagy hordótestű fazekak, éles válltöréssel, a test és a nyak más irányban söprűzött, a vállon ülhetnek apró bütyökcsoportok
- Svéd sisak alakú tálak
- függesztőedények
- Általános a cikk-cakk dísz használata
- Rátett bordadíszek, bajuszdísz,
- Széles alagútfülek, gyakran textilmintával
- Késői időszak jellegzetességei:lencsében ülő nagy ovális bütykök
- Ún. füzesabonyizáló motívumkincs, futóspirálok, spirálbütykök
- Déli területeken kapcsolat a Vátya-Alpár fázissal

Kulturen der Frühbronzezeit des
Karpatenbeckens und Nordbalkans.
Beograd 1984.

